

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H

16

Engelsholm Højskole

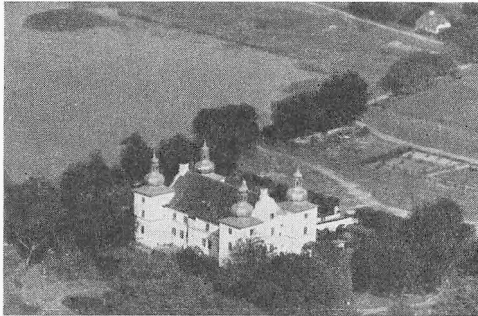
Aarskrift

1946

Engelsholm Højskole

Aarskrift

1946

Statens pædagogiske Studiesamling
København

H

ANDELSBOGTRYKKERIEET | ODENSE

Statens Bøger og Udgivelsesforlag
København

Siden sidst.

Der er denne gang ikke saa meget nyt at fortælle som sidste aar. Vi har jo levet under det, vi kalder normale tilstande, og løjerligt nok er det normale tilsyneladende mere kedeligt end det unormale, der altid forekommer spændende og mere interessant. Den sag kan saa diskuteres i nytteløs uendelighed, hvad der er mest værdifuldt: det spændende unormale eller det dagligdags normale. Hvad bør foretrækkes: Den unormalt høje begavelse, den jævne pære-forstand, den unormalt lave dumhed? Den hastigt flimrende og jagende sensationstilværelse eller den hverdagslige uspændende trummerum? Krigen med dens drama og sætten alt paa højkant eller freden med dens fredelighed? Gangster eller rullekone? Pilot eller Jens Vejmand? Kaj Munk eller munk. Morten Korch eller Sherlock Holmes? Dansk Tunge eller Tempo? En sagte-vals eller Champagnegaloppen? — Hold op! — Ingen af delene eller det hele paa een gang? — Kom med atombomben, Sofus, det er paa høje tid!

Men da vi startede skolen sidste november, var det ellers spændende nok. Det var det første hold, vi lagde ud med siden freden, og der var fryd i sindet, da bilerne rullede ind i gaarden, — som før tyskertiden —, ladet til taget med dansk ungdom. Nu levede vi atter, vi kunde arbejde i fuld frihed, tale frit, handle frit og i nogenlunde ro se fremtiden an.

Der havde været stor tilslutning, og mange maatte vi sige nej til. Jeg havde haft en mistanke om, at den store tilstrømning muligvis ikke var helt stabil, og jeg fik ret i min anelse. Jeg havde taget et stort overtal af indmeldelser, hele 80, og var de kommet allesammen, var det blevet en rædselens forfærdelse. Men ganske rigtigt, — 18 meldte sig ud, inden vi naaede november, saa vi gik altsaa fra en unormal til en normal start.

Det synes iøvrigt at være en tiltagende sygdom, at man indmelder sig for saa at melde sig ud senere. Det koster kun 40 øre i frimærker, saa det er jo en ret billig fornøjelse, men temmelig irriterende for den, der skal sidde og balancere med alt det rend ind og ud af postkassen. Det er en form for unormalitet, som i hvert fald ikke er spændende for skolerne, og paa det punkt længes vi i sandhed efter det normale. I sommer gled der 6 ud inden

maj, og nu til vinter 13. Det er i de sidste aar, at det er begyndt med den komedie, eller tragedie, rettere sagt. Men lad os haabe, at den uskik snart hører op igen, for det gir en kedelig ustabilitet i det hele.

Men trods alt har vi haft fuldt hus i det forløbne aar, saa det er jo gaaet godt alligevel.

Hvorom alting er, saa fik vi dog begyndt normalt sidste november, og alt gik godt og vel. Der var tre piger fra Sydslesvig. Vi havde før jul et godt møde i højskolekredsen med biskop Øllgaard og frimenighedspræst Rasmus Anker-Møller som talere.

Før jul var stemningen høj, mindes jeg, maaske endda lidt overhøj.

En søndag skulde der have været andejagt paa søen. Søen var der ogsaa og jægerne og bøsserne og patronerne og baadene og siv langs kanten — men ænderne opsnusede fiduserne og holdt sig stædigt bag jægerens ryg, hvordan de end vendte sig. En jæger blev endogsaa nappet i bagen, siges der. Det rappede alle vegne. Tilslidst kom jægerne overanstrengte og svedige i land med alt deres krudt i behold. Dette noteredes som en stor sejr. Derefter blev der foranstaltet klapjagt i skoven. Det skulde vist opfattes som en slags hævn, fordi ænderne var gaaet under vandet, — og det er jo ikke noget ukendt fænomen at søge sin hævn, hvor den er opnaaelig. Adskillige af alle køn deltog som klappere i jagten, og der opstod et vildt spektakel, stort nok til at vække alle de flodheste, dovendyr og muldvarpe, som maatte findes i miles omkreds. Resultatet blev, at jægerne i rædsel flygtede derfra! Siden lagde Mathias sig efter bæverjagt. I bedste tilfælde: 10 kr. og en øl.

Julen var fredelig, netop en fredsjul. Endelig var der atter chokolade paa bordet og andre gode og længe savnede sager.

I nytårsdagene havde vi spillemandskursus ledet af telegrafbestyrer Svend Jørgensen fra Fredericia. Det var et orkester paa 22 violiner, og der var vældig musik fra tidlig morgen til sen nat. Det var et særdeles fornøjeligt kursus, og vi havde det størartet i de dage sammen med Svend Jørgensen og hans elskværdige frue og de øvrige muntre spillemænd. Nu for nylig er Svend Jørgensen afgaaet ved døden. Det er med sorg, vi har modtaget dette budskab. Svend Jørgensen var et sjældent menneske, han var i besiddelse af en sans for humor og en djærv og sund menneskelighed, der gjorde samværet med ham til en stor glæde. Som embedsmand var han ubestikkelig og retsindig, saa man sad og glædede sig ved at høre ham fortælle om sit arbejde. Paa violinen var han en kunstner af rang, en uforglemmelig og festlig spillemand. Engelsingholm omfattede han med stor interesse, og han har skænket os flere sjældne antikviteter, som nu hænger og pynter her paa slottet, og som skal føre mindet om ham videre her hos os. Det er med fuld sandhed, vi kan sige: Ære være mindet om denne gode danske mand!

Saa mødte eleverne atter efter jul forøget med to studenter fra Aarhus: Mads Lidegaard og Johs. Jepsen.

Der var møde den 17. januar, hvor overrabbiner dr. Friediger og valgmenighedspræst Svend Aage Nørgaard talte.

I januar var der is paa søen, saa nu var det lettere at gaa ud til ænderne, hvis bare der havde været nogle. Men skøjteløbere var der nok af — med og uden skøjter. De fleste af dem opholdt sig paa isens overflade, paa undersiden var der ikke nær saa mange. Vi havde stor skøjtesøndag med besøg fra nær og fjern. Maaske det bør mindes, at Claus pilede under broen paa tynd is. Den slags sport har jo altid sit publikum og sine udøvere. Det gælder om ikke at brase igennem og alligevel forventes det med indre frydefuld bæven, at det vilde ske. Det skete ikke. Claus var for let. Saa ku han jo sagtens.

Og saa var der Harald. Ja, det var dengang, bilen skulde i gang, — og senere var der kødmaskiner at lave og knive at slibe og andre smaating at ordne i køkkenet. Det mindes endnu med taknemmelighed, har jeg erfaret.

Den 12. februar talte professor K. E. Løgstrup og valgmenighedspræst Holger Sørensen ved et møde her.

Fastelavn havde sin særlige charme derved, at sneen laa alenhøjt foran tog og biler, — mindre andre steder. Balgæsterne gennemsjokkede i silkesko de høje driver (hvorfor var det egentlig nødvendigt?)

Saa fremførtes en dramatisering af Jak. Knudsens: »Fremskridt«. Winther var dramatiker og forevigele stykkets vrøvlepræst ved sit geniale spil. Amalie, hvis private navn var Ellen Grøn, var som en sleben aal, hvis man ellers kan forestille sig et saadant væsen. Voigt var proprietemlignær, Gunner var mølleren og Henry forkarlen, hvad han sikkert aldrig havde været før, og Jenny — ja, Jenny var slikskrabet om i nakken og lignede netop saadan en. Og saa var der alle de andre mærkelige væsner, som ogsaa spilled med. Vi var enige om, at det var en udmærket forestilling, især var Jakob Knudsens indsats fremragende.

Ballet forløb planmæssigt, men der var, som det vil mindes, en del syge, der altsaa laa i sengen, — eller skulde have ligget der. Da vi tørnede huset rundt i rad og række, stak adskillige syge hoveder ud af dørene, de betragtede med feber i blikket denne mærkelige folkevandring.

Katten blev slaaet af tøndene under granerne, og Nansen blev kattekonge. Ved tovtækningen vandt Winthers hold som sædvanligt, for ved hans bord spises der altid mest. Om aftenen var der leg i salen.

Desværre maatte Anders Sloth paa sygehuset med skarlagensfeber. Bedre gik det med Sørenes falske feber, han var meget mindre nervøs end kammeraterne, og det hele var et falsk rygte.

Den 5. marts var der atter møde her med Aage Møller og pastor Sigurd Petersen som talere. Pastor Petersen blev dog syg, og Aage Møller tog begge foredragene.

Valget havde sin egen stemning. Det var især kommunismen, der rumlede. Henry tog sig godt ud med den røde fane, — men

hvorfra fik partiet alle sine stemmer? Ved en galup-undersøgelse, eller noget i den retning, er det senere bevist, at det hele skyldtes bestikkelse, underjordiske kræfter var i virksomhed. Det kunde man jo nok have tænkt.

Og saa var der Voigt. Det var ham, der pilede rundt i skoven i røde bukser og rendesko. Han satte, saa vidt vides, alligevel ikke nogen rekord.

Vi havde saa tilsidst den sædvanlige gymnastikopvisning og fremlægning af skriftligt arbejde. Det var imponerende.

Syv af vintereleverne fik plads i Norge. Frida Christiansen fra sommeren 1941 sluttede sig til flokken, saa de blev 8 ialt. De er efter stærke oplevelser af dybe fjelde og høje dale kommet velbeholdne hjem igen.

I april var der travlhed i parken. Det var en stor omvæltning, der foregik, idet det gamle anlæg sløjfedes, og alt blev lagt ud i brede plæner. Vi anser det for en stor forbedring og forskønnelse. Nansen, Gunner og Henry blev for at arbejde for gartneren i haven. De sled godt i det, og vi siger dem tak for den haandsrækning, de gav os.

Saa kom sommerpigerne, det største hold vi endnu har haft, 70 ialt, eller rettere 69, for en snød og blev væk. Der var to fra Sydslesvig: Ingeborg fra Maarkjær i Angel og Johanne fra Chr. Alberts Koog. Og saa havde vi i køkkenet Gudrun Kummen fra Norge.

Det var det skønneste vejr de første dage, eleverne var her, et godt varsel for sommeren.

Den 4. maj talte jeg i Balle i Sønderjydsk forening, men tog straks hjem for at vi kunde fejre den minderige aften med de ny-ankomne piger. Efter folkedansen samledes vi til baal ved søen. Jeg holdt en lille tale, vi sang nogle sange og afskød lysraketter.

Som ung lærer havde vi i sommer Johs. Jepsen fra Aarhus. Vi kom til at sætte stor pris paa ham, hyggelig, rar, morsom og dygtig, som han var. Og saa var der det usædvanlige ved ham, at han spillede fint paa kontrabas. Vi fik lavet en slags kvartet, kaldet: Den hylende knivtang. Det var Inger, Lis, Jepsen og jeg, der forsøgte os i musikkens kunst, vistnok mere velment end vellykket. Vi havde kun een besværlighed, for da vi skulde optræde til elevmødet blev vi uenige om, hvem der skulde bukke, naar der blev klappet. Vi enedes dog tilsidst om, at det burde være Jepsen, som jo alligevel stod op ved bassen. Hvorvidt programmet i den henseende blev fulgt, mindes jeg ikke, men det skulde jo nok tage sig godt ud.

Sommerens arbejde gik i alle maader harmonisk og godt. Det store pigehold var som een enhed og i fuldt sving fra første begyndelse. Det er en stor glæde at tænke tilbage paa det sommerhold.

Sct. Hansaften havde vi baal ude paa søen. Jepsen gik i den anledning i vandet med tøjet paa, men det forhøjede kun stemningen. Baalet tog sig pragtfuldt ud paa det klare vand, og flydende

lygtemænd blev sat ud paa vandet rundt om. Det var helt igennem vellykket.

Til elevmødet var der stuvende fuldt hus. Det gik efter det sædvanlige program. Lørdag var der koncert af den hylende knivtang med bukkelse og alt andet tilbehør. Søndag talte Winther, Bording og jeg, og om aftenen kom saa den store sensation, skuespillet: Erik Lange til Engelsholm, forfattet og iscenesat af Winther. Dette skuespil var noget af en bedrift, baade forfattelsen, udførelsen og dragterne. Hovedrollen, Erik Lange, udførtes af Klara Sørensen, og jeg tør nok sige, at det hører til sjældenhederne at møde en saa klar opfattelse af personens karakter og samtidig evnen til at kunne fremstille den poetisk skønt og sandfærdigt. Den begavede, drømmende fantast Erik Lange kunde næppe have fundet nogen bedre fortolker end Klara, og hendes spil fortjener denne særlige omtale, fordi det var en oplevelse, som længe vil blive mindet her paa stedet. Saa var der Grethe, som den yndige og alvorlige Sofie Brahe. Hun udfyldte rollen ved siden af Klara med en inderlig varme, der netop gjorde det hele saa skønt. Margit var en fortrinlig hofnar, og Ingeborg var storartet som den fortrukne tyske guldmager. De øvrige roller blev udført godt, og hele apparatet klappede fortrinligt. Kun vejret glippede, det var pinekoldt og lidt blæsende, men der blev jo taget revance senere. Der var udført et meget stort arbejde paa dragterne. De blev lavet af gammelt stads og kreppapir, og fru Winther og Inger arbejdede over fjorten dage til ud paa natten. Resultatet var ogsaa særdeles fint.

Den 14. juli havde vi besøg af en flok gamle Ryslingelever, som havde været der i min faders tid i 1904. De var en snes stykker, som havde holdt en vandrebog i gang i 40 aar og nu vilde de gerne mødes her. Vi drak kaffe, og jeg fortalte dem om min faders liv og om skolen her.

Den 21. juli havde vi forældrefest, og der kom mange forældre, saa huset var helt fuldt. Der var foredrag og derefter gymnastikopvisning paa plænen. Denne opvisning var særdeles fin, vistnok det bedste i den art vi har set her hos os. Inger saavel som alle pigerne havde stor ære deraf, og vi andre glæden af at se det. Erik Lange blev opført om aftenen i ideelt vejr, og stykket høstede atter udelt bifald.

Sommeren svandt for hastigt. Den sidste lørdag var der afdansningsbal. Vi endte med kærde rundt i huset, og mærkelige ting afslørede sig. Signe blev funden i køkkengangen i færd med at pudse sine 27 par sko. Hun flygtede i rædsel ind i madkælderen, hvor hun muligvis fortsatte blankpoleringen af skinker og pølser. Elna fandtes i kælderen i færd med en større privat storvask. Den fik en brat ende. Ja, det var som i folkevisens tid, hvor piger og drenge i glædens øjeblik dansede huset rundt og ud over de grønne enge. Aftensangen foregik ude vest for slottet med rosenrøde og gyldne skyer, der spejlede sig i søen.

Saa kom afskedens time, og den var tragisk, men vi kom dog

igennem det og lever endnu, og vi har oven i købet et smukt og godt minde tilbage om alle I rare, søde sommerpiger.

Jeg skulde tale den 1. august ved Dansk friskoleforenings møde paa Sjælland, og netop da kom der bilstop over Storebælt. Vi maatte da starte kl. 4 morgen — og i denne sjældent sete time tog vi afsked med pigerne, der alle som en var paa trappen for at vinke. Det var den omvendte verden, for det plejede at være os, der stod og vinkede til afsked. Da vi atter kom hjem et par dage efter, var skolen tom — det var egentlig slet ikke rart.

I august begyndte vi at bygge hus, et hus mage til Stalden, paa den modsatte side af slottet. Arbejdet skrider nogenlunde taaleligt frem, der er nu lagt et smukt straatag paa, og det hele vil nok blive færdigt i løbet af vinteren. Der blir en god lærerlighed og plads til 20 elever. Derefter vil pladsforholdene blive noget bedre her paa slottet. Vi mangler plads til køkkenpigerne og et gæsteværelse mere osv., saa det blir en stor forbedring. Desuden tænker min kone paa til sommer at starte en ny haandarbejdsskole her, og den skal have tilhuse paa den gamle pigegang. Men dyrt er det byggeri. Det lille hus vil koste lige saa meget, som hele ejendommen kostede at købe i 1939.

Den 24.—25. august havde vi haandværkerstævne. Vejle amts haandværkere mødtes til stævne her paa 3. aar. Det blev et godt kursus, muntert og fornøjeligt som det før har været. I aar var den gamle forkæmper for dansk kunsthaandværk, Jens Møller Jensen, med. Det var en oplevelse at lære denne gamle stridsmand at kende, en fin og nobel og levende mand. Vi har siden besøgt ham i hans hjem i Gentofte. Ingeniør Marschall fra Aarhus, lederen af Jydsk Teknologisk Institut, var atter gæst her i sommer med sin frue. Om lørdagen talte redaktør Bernhard Jensen, København, og søndag formiddag talte Jens Møller Jensen og jeg. Om eftermiddagen var der stort offentligt møde, hvor finansminister Thorkild Kristensen talte. Bagefter opførtes Erik Lange, idel foreningen havde ønsket at se dette skuespil og havde tilbudt at betale rejsen hertil for de elever, der medvirkede. Vejret var godt, og spillet klappede i alle maader. De 1500 tilskuere var meget begejstrede.

Paa den maade fik vi et lille lynbesøg af nogle af sommerpigerne, og det var rart at se dem igen.

Efteraaret er gaaet med foredragsrejser rundt i landet og med andre forskellige ting.

Den 15. oktober havde vi rejsegilde paa det nye hus. Kransen blev hejst og arkitekt Malling-Petersen fra Vejle holdt en smuk tale paa stilladset og mindede om, at huset skulde tjene dansk ungdom og vor skoles fremtid. Vi skaalede, og som kvittering for talen og for det gode arbejde blev der fra vor side givet en bedre frokost med svartale ved bordet af undertegnede.

Desværre laa min kone i sengen med gulsot og var ikke med. Jeg havde nogle dage før maattet hente hende hjem i bilen fra Danebod højskole, hvor hun var paa haandarbejdskursus. Gulsot

er en langsommelig sygdom, men den er heldigvis nu godt paa retur.

Af andre begivenheder kan nævnes, at Mathias er rejst herfra. Han vil uddannes videre i frugtavl og opholder sig nu paa en frugtplantage ved Aarhus. Vi vil gerne her sige Mathias tak for det arbejde, han har gjort for os i de 4 aar, han var her. Det praktiske arbejde kom, mens han var her, i en rolig og fast gænge, og det har været af meget stor værdi for os og skolen i det hele taget.

Som hans afløser har vi faaet Aage Nansen fra sidste vinter. Han kom hjem fra Norge i september og kom saa straks hertil. Ganske vist brændte han sit hovede af i centralfyret en dag i september. Det saa temmelig alvorligt ud, og der fulgte et smerteligt sygeleje, men et nyt hovede voksede dog frem. Det siges at være væsentligt bedre end det gamle.

Den 3. november kom de nye elever. Atter huset stopfyldt, 5 piger fra Sydslesvig og en norsk jente. Alt tegner godt, og er begyndelsen god, tør vi nok haabe paa en god fortsættelse.

De bedste hilsener til jer alle!

Gudrun og Sune Andresen.

Aandslivets væsen.

Den menneskelige tanke har den ejendommelighed, at den er grænseløs. Jeg mener dermed, at tanken altid søger ud over det punkt, hvortil den er naaet. Den arbejder altid, — og hvis den gaar til hvile, saa er den syg, træt eller sløvet. Den sunde tanke søger altid ud over grænserne, den tilfredsstilles ikke, fordi man naaede et resultat, — den er altid higende. Det er en kendt sag, hvordan man overfor tanken om den yderste stjerne i universet altid straks vil spørge: Ja, men hvad er der saa bag ved den sidste stjerne? Nogen grænse i universet kan tanken ikke finde sig i, — for man vil altid, drilagtigt, spørge om, hvad der ligger bag ved vor verdens grænse.

Eller tænk paa atomet, hvis inderste kærne er et kraftcenter. Vil vi ikke straks spørge om, hvad der saa ligger bag ved det. Den menneskelige tanke vil ikke helme, før alle atomets hemmeligheder ligger klargjort, — og derefter kommer nye problemer.

Tanken er en urolig ting, en rastløs erobrere, der synes aldrig at ville standse sin færd. Stilstand er tankens død.

Takket være tanken og dens evige higen har vi skabt en civilisation og kultur, som vi kunde være stolte af, hvis blot vi vilde holde op med at bruge de indvundne erfaringer og erkendelser til at bekrige hinanden med og i taabeligt afsind ødelægge den civilisation og kultur, som vi bygger op.

Men nu kommer det mærkelige. Der er alligevel et omraade, hvor tanken søger hen for at finde hvile og ende paa sin higen. Det er der, hvor tanken forbinder sig med tro. I tanken paa Gud maa al uro og higen høre op. Her er løbet slut. Den yderste stjerne, det inderste i atomet, — ja, hvad ligger der bag ved det; der maa være mere endnu. Men har tanken fundet Gud, som skaberen af alle ting, saa er det dog vrøvl at spørge: Ja, men hvem skabte saa Gud, og hvor kom han fra?

Gud er Gud, — og her maa al diskussion høre op. Al teologi er tanker om Gud, men ikke tanker og spekulationer om Guds tilblivelse. Gud er det givne og absolutte udgangspunkt for alle ting, — og det ejendommelige er, at her kan tanken endelig finde hvile paa den yderste grænse. Tilbage blir saa et vældigt tankesystem, som er vore tanker om Gud og hans aands kraft. At oplyses deri og komme til at forstaa Guds aand og væsen, det drejer tankerne

sig om, naar de har fæstet sig i tro til Gud. Men det har jo alligevel en helt anden karakter, end det jeg før nævnte, for bagom Gud kan vi ikke tænke, han er alt, og de tanker, der fæster sig til ham, skaber og afslører ikke selv, men modtager al oplysning af ham.

Den teologi, vi ikke kan døje, det er den, som laver sig sit eget idesystem og danner Gud i sit billede. Den sande teologi, det er den modtagende, den, der oplyses i Gud og Jesus Kristus.

Men altsaa, — saa længe tanken arbejder med at trænge ind i tingenes og naturens verden, vil den vedblive at lyde sin natur, den evige uro for at naa til næste station, næste opdagelse. Men naar tanken gaar ud over tingene og naturen og over i troens verden og dér fæster sig til Gud, saa falder tanken til ro og hvile dér, forstaaet saaledes, at den ikke søger videre, ikke gaar ud over denne grænse.

Derfor vil mange sige, at troen paa Gud er en stagnation, en stilstand, en begrænsning for den frie tanke.

Da man herhjemme i slutningen af forrige aarhundrede saa stærkt forkyndte »den frie tankes ret«, var det netop i reaktion ikke blot mod kristendommen, men mod troens væsen i det hele taget. Tanken skal være fri, forkyndte man, og dermed mente man ikke en forfløjten og planløs tankeverden, men en tanke der var frigjort fra alt andet end sit eget higende væsen, — og det er vel det, man kalder logik, dette: planmæssigt at søge fra viden til viden, fra erfaring til erfaring. Ad videnskabens vej skulde efterhaanden, planmæssigt, verdens og livets hemmeligheder afsløres for os takket være den »frie tanke«.

Denne anskuelse kunde i og for sig være god nok, saa længe man holdt sig til det, som tanken evnede ved egen kraft, nemlig at arbejde med tingene, med stoffets verden, hvad enten den nu optræder som krop eller som sjæl, men saa snart man gik over til at anvende de vundne videnskabelige resultater som livssyn, og altsaa omvendt vilde befrugte tanken gennem dens egne resultater og paa den maade skabe et aandsliv, hvis begrænsning var givet af mennesketankens egne opdagelser og tankeresultater, saa kom man til at modsige sig selv, fordi den »frie tanke« saaledes viste sig at være mere bundet og indsnævret end før, bundet af den uhyggeligste begrænsning af alle, nemlig begrænsningen i sit eget væsen.

Kun hvad tanken logisk anerkender, er virkeligt, vilde man sige, og det vil man vel sige endnu. Men dermed er verden blevet uhyre snæver, og aandslivet er endt med at blive en forkyndelse af, en interesse for og en beskæftigelse med vor egen viden. Aandsliv er altsaa saaledes noget, vi selv laver inden for den begrænsning, som vor viden gir.

Takket være dette — efter min opfattelse bagvendte — syn paa sagen lever vi nu i en tid, hvor det intellektuelle, den hjernemæssige logik, det forstandsmæssige, fører det store ord. Det kunde jo være godt nok, hvis man dermed vilde holde sig til stoffets

verden og den menneskelige sjælemekanik, men man bedømmer jo tvært imod alting med den forstandige og intellektuelle alen.

Derfor skal man i vore dage lede længe om et virkeligt aandsliv, som er andet og mere end blot interesse for videnskabelig og halvvidenskabelig tænkning baade paa stoffets og sjælens omraade. Grellest forekommer denne selvkredsning i kunstens verden, fordi man netop der stærkest maatte vente en inspiration af guddommelig art.

Men lad os vende tilbage til det, vi slap, — dette, at fritænkeriet i forrige aarhundrede forkyndte en »fri« tanke, der ikke var »bundet« i Gud eller et guddommeligt syn. Havde de saa ret i, at den tanke, der bunder i Gud og hviler i Gud, er stagneret og gaaet i staa, har den mistet sit eget væsens kerne: den evige higen? Kort sagt: Er det at være bundet til noget andet end sig selv et udtryk for slaveri og død, og er frihed kun at finde i det at være sig selv og — *sig selv nok*?

Jeg mener, det er lige stik modsat: at være sig selv, have nok i sit eget væsen, er netop den værste af alle begrænsninger, er død og ensomhed og goldhed, hvorimod det: at være bundet af noget andet end sig selv, er et udtryk for sand frihed.

Nu er det selvfølgelig ikke ligegyldigt, hvad dette andet er, som vi er bundet af! Skal der være noget frugtbart i forholdet, maa dette andet være noget, der er større, stærkere, bedre og kærligere end vi.

Lad os tænke paa Grundtvig og Søren Kierkegaard. Var de ufri i deres tankeverden? Ja, de var begge bundet til deres tankers udgangspunkt, nemlig Gud. Men man har et levende indtryk af, at deres tankeverden netop blev frigjort i dette forhold og netop vandt sin frihed gennem den inspiration, som forholdet til Gud gav dem. Det aandsliv, de skabte, kan slet ikke *tænkes* uden deres stærke forhold til Gud, hvor forskellige de end var fra hinanden.

Og her er vi nær inde ved forstaaelsen af, hvad aandsliv virkelig er i modsætning til det, jeg nævnede før, at aandsliv skulde være et resultat af vor intellektuelle stræben, vor videns og forstands resultater. Hos Grundtvig og Kierkegaard viser aandslivet sig som en gave, de modtager gennem det forhold, de har til Gud. Aand er altsaa noget, der strømmer fra Gud til dem, og det er i og for sig ikke noget, de selv skaber, men de skabes og sættes i bevægelse derved. Deres tankeverden har troen som udgangspunkt og sættes i bevægelse ude fra, — og en ting til maa bemærkes, og det er, at de er ikke ensidigt tankebestemte, men de bevæges ogsaa i baade følelse og fantasi. Det hele menneske forpligtes og frugtbargøres ud fra det givne udgangspunkt i Gud.

Der sker altsaa det, at idet tanken i sin grænseløse higen udover alle ting tilsidst standser og forbliver i Gud og hans aand væsen, da frugtbargøres tanken til fornyet kraft og frigøres netop til en virksomhed, der kan give de største resultater.

Romantikerne vilde sige, at aandsliv er en inspiration fra gud-

dømmelige kilder, — og de havde ogsaa fat i den rigtige ende, men det gir dog altid mere klarhed og fasthed, naar man kan nævne kildens navn og væsen!

Aandslivets væsen kan vi faa et nærliggende indtryk af ved at se paa det fælles-menneskelige liv. »Det personlige er sandheden«, sagde Jakob Knudsen, »men virkeligt blir det først, hvor hjerterne mødes«. Din egen tanke- og følelser verden er sand nok, men den er og blir begrænset i sig selv, blir ensidig og halv, indtil den dag, da du naar frem til at dele den med en anden. Da vil du opdage, at det, du selv ejede, egentligt var begrænset, stagneret og bundet i dit eget væsens evne, — men i mødet med den anden blev du udefra frugtbargjort, og det, du var kørt fast i, frigøres og vælder op til nyt liv. Derfor er samliv og fællesskab af saa afgørende betydning for os, især det fællesskab, der har kærlighedens karakter.

Men naar vi saa tænker paa menneskeheden i det hele taget, saa er det klart, at hvis den holder sig alene til sin egen natur og sin egen tankes væsen, saa vil det hele ende blindt. Det menneskelige vil stagnere i sin egen begrænsning eller køre i ring med egne interesser. Derfor trænger menneskeheden fremfor alt til et forhold, der fører udover dets egen verden, et forhold til Gud. Hvor mange gange har vi ikke i historien set, at heri netop skete det største og bedste, og hvor mange gange har vi ikke set, at menneskeheden i sin begrænsning om sig selv blev selvkredsende, gold og ond.

Tanken er aandslivets redskab, men et redskab, der ikke kan være sig selv nok. Menneskeheden kan ikke oplyse og beaande sig selv. Det skal der en aand til, som er bedre og renere, kærligere og større end vor.

Jeg for min part kan ikke se, hvor denne befrugtning, denne levendegørelse af vor menneskeand skulde komme fra, om ikke fra Gud.

Er mennesket skabt af Gud, da genspejler hans aand sig i det skabte, og er Jesus Kristus Guds søn, da oplyser han os om Gud og derfor ogsaa om os selv.

At fæste tro til dette er en hovedsag.

Sune Andresen.

Pilgrimstogt til et søm.

Vi drog afsted paa færden en eftermiddag i oktober. Vejret var ideelt — stille, lidt koldt, men koldt paa den rigtige maade, d. v. s. saadan, som efteraarsvejr skal være det for at tilfredsstillende kritiske menneskers vanemæssige opfattelse af årstiderne.

Vi var tre pilgrimme: Eva, Søren og jeg. Søren tronedede tilbørligt indpakket foran paa min cykle i en dertil indrettet kurv, Eva havde provianten. Maalet var Jelling.

Og som ægte pilgrimme maatte vi naturligvis benytte den gamle hærvej, saa langt det var gør ligt — altsaa ud ad Tøsbjerg Kro til. Det er en forunderlig vej, den hærvej, den har perspektiv baade i tid og sted. Man kan ikke færdes paa den uden en egen fornemmelse af historie, af samhørstfølelse med de hundreder og atter hundreder af mennesker, der har traadt paa dens sand. Og selv det mindste lille udpluk af den føder ligesom et syn i sindet, et syn over sporene, som de trækker deres striber — synlige eller nu udslettede — fra Viborg til Danevirke. Den gamle hærvej er altid en oplevelse.

Det er vore moderne hovedveje ikke, de er golde og fantasiløse. Man spurter tværs over Fyn paa hovedvej 1 uden fjerneste fornemmelse af perspektiv. Tanken strejfer i det højeste kilometerantallet, maaske fastslaaer man for sig selv, at i den ene ende ligger København, i den anden Esbjerg. Men hele vejen staar ikke som et syn i sindet. Hvordan skulde den kunne? En tid, som paa gummihjul ruller hen over asfalt, sætter kun faa spor. Der kan blive et par blodpletter, naar motorcyklisten knalder hovedet mod et vejtræ, men de er borte i morgen, de skaber ikke historie.

»Pip!« siger Søren pludseligt med jubel i stemmen. Han har ret — dær flyver det, han kalder en »pip«. Og nu, herude paa det aabne land, staar munden ikke mere stille paa ham. Han har nyelig faaet døren laast op til det afsnit af tilværelsen, hvor hver eneste af sprogets gloser endnu er funklende ny og skinnende. Pip og Buh og Mæh og Pylle-Pylle. Søren er digter, en virkelig digter. Det er alle smaa børn, saa længe de endnu har evnen til at forundres. Saa længe maa de nemlig udtrykke deres forundring i ord, den omsættes af sig selv og lige med det samme og kan ikke paa nogen mulig maade stænges inde.

Og derpaa kender man en rigtig digter: han oplever, han med-

lever, og det sker saa intenst, at han ikke kan lade være, han maa synge sin oplevelse ud.

»Buh!« — Jeg bekræfter: »Ja, det er en buh.« — »Buh!« Og han har ret, dær er een til — og een endnu og een endnu o. s. v. Og hver gang et lige henrykt og jublende »Buh!« —

For en sand digter trættes ikke. Hans forundring er altid parat, altid spillevende. Han er altid fyldt til randen med oplevelse. Men tidens digtere trættes, og derfor kan vi ikke kalde dem digtere, men skribenter. De gider ikke, gider ikke forundres, gider ikke synge oplevelsen ud. Men de oplever maaske intet? Jo dog, de oplever sig selv. Hvilket visselig ikke gør nogen forskel.

Ved Tøsby kro burde vi være standset op for at riste en rune, maaske endda ved hjælp af en dugvaad snaps. Tøsby kro havde fortjent begge dele. Den fører som vore andre gamle landevejskroer historisk-poetisk tale. Vi standsede nu ikke — sømmet i Jelling ventede — men drejede til højre, fulgte vejen til Vejle en tid og drejede igen. Vi vilde over Mølvang for i forbifarten at faa et glimt af Kiddegaard . . .

Saa fik vi kending af Jelling. Et par unge mænd kom forbi os, og Eva og jeg saa paa hinanden. Vi var absolut enige og sparede os for besværet med at udtale ordene, men de hang alligevel i luften og lyste stærkere og stærkere, efterhaanden som vi nærmede os byen — seminarister, seminarium, seminarisme.

Dette skal ikke være et angreb paa nogen af delene, men det er synd, at Jelling er blevet kædet sammen med dem. Prøv engang at sige »Jelling kongsgaard« — og saa »Jelling seminarium« bag efter. Det er som at drikke kildevand og slukke efter med en lunken Carlsberg. Havde skoledunsten, der slaar os i møde, saa endda haft den aroma, som atmosfæren omkring Oxford eller Eton har selv for en dansker! Men det har den ikke . . .

Seminarium. Og for det indre blik, man erhverver sig ved saadanne lejligheder, staar en trøstesløs erindring — eller rettere: en sammensmeltning af hundreder af trøstesløse erindringer. —

Geografi. Og Peter er oppe, og han kan ikke noget, for han kan aldrig noget. Og vi andre sidder som en flok slagne krigere, glør paa vinduernes matte glas, piller aandssløvt ved bøgerne paa pulsten — eller sidder blot med store, tomme øjne under den knugende vished om, at tiden uhjælpeligt er gaaet i staa. Lammede paa sjæl og legeme er vi alle, ingen gider trille med kviksølvkugler eller dyppe blyanter i blækhuset, ingen orker noget som helst. Og den uundgaaelige flue summer ved ruden, og syv mile borte fra snøvler lærerens stemme: »Hvad veed du om oplysningen?« Men Peter veed absolut intet om oplysningen, endda alt, han behøver at vide, kan siges med faa og fyndige ord: »De danske er et godt oplyst folk. Alle kan læse og skrive, og i den brede befolkning er der megen lyst til at erhverve sig kundskaber«. — Peter er en torsk. Men trækkes gennem lektien skal han, for læreren er en retfærdig mand, der dømmer efter et retfærdigt system, og hans sorte lom-

mebøg ligger paa katederet og venter paa det hemmelige tegn, som alle veed staar for et tg, og det kan jo ikke prentes, før Peter har været til røntgenundersøgelse i helvede.

Men hvad har vel dette med Jelling seminarium at gøre?

Intet. Det var blot saadan — det maa nok have været det, man med et fint ord kalder for en ideassociation.

Vi kørte ind i byen med den uundgaaelige tilfredshed, et naaet maal altid giver. Gorms høj. Kirkegaarden. Vi satte cyklerne ved muren, fik Søren viklet ud og stod saa lidt og sundede os ovenpaa vor filosofiske køretur. Nu var det, vi skulde føle betagelse. Vi gjorde pligtskyldigst — som altid, naar vi er i Jelling — et noget anstrengt forsøg, men det mislykkedes — som altid.

Den infame by. For det er dens skyld. Den er saa inderligt anmassende. Den ligger og ser ud, som om den er det egentlige — og gravhøjene blot anbragt af Jelling erhvervsraad af hensyn til turistsagen. Ja, det erhvervsraad. Det er formodentlig ogsaa det, der har rejst hint monstrum af en talerstol ved Gorms høj: Jelling er en oldtidsby, altsaa maa turisterne have godt med sten at se paa. Og saa optræder talerstol — her trænger en vældig tankekø sig paa: folkefest, grundlovstale, legetøjsflag, rød sodavand, æggemad, ispinde i tusindtal, midt i det hele Gorm den Gamle — talerstol og mindsten og alt, hvad der overhovedet lugter af bauta. Hvad kan tiden dog ikke overkomme af forlorenhed, falskhed, forlojethed . . .

Der er naturligvis ingen, der forlanger, at en by med fortidsminder skal være dømt til evig Tornerose-søvn. Og naturligvis maa ogsaa Jelling følge med i karussellen. Men den slags maa gøres med smag — og Jelling er i saa henseende direkte forargelig, den er umoralsk. Tænk engang paa Ribe, hvor fortid og nutid er smeltet sammen i en understregning af byens særlige karakter. Her er nutiden allerede et stykke fortid: fremtidens fortid. Men Jelling. Det hele truer med at blive ond nutid, stationsby-nutid, seminarist-nutid — med en fortid af billig kulissevirkning.

Saa besteg vi Thyras gravhøj — ad en trappe (turistraadets?) — og endelig kom vi da saa højt op, at det lykkedes os at stikke hovedet ind i en ny verden. Gode gamle Thyra Danebod — dit minde er dog trods alt uforgængeligt. Lad os ære det ved tavshed.

Ja, Thyra, at du virkelig ligger her, dybt nede under os. Og du, Gorm konge, derovre —

Og her maatte vi trække hovedet ud af vor nye verden igen, for nu kom arkæologen i sit jætteskrud og hviskede til os: »Men det er jo pure løgn. Her ligger ingen Thyra, og højen derovre har vi netop gravet igennem. Der var ikke antydning af Gorm«.

»Det er noget pjat,« sagde Eva pludseligt, »hvorfor skal de altid komme stikkende og prøve paa at spolere det hele for os?«

Det kunde jeg ikke svare paa, og vi begyndte en noget besværlig nedstigning — Søren vilde gaa selv — hvorunder jeg fortalte, at man havde kørt 135.000 trillebørlæs jord bort under udgravningen.

»Sikkert besvær med at holde tal paa dem,« sagde Eva — og standsede saa, til stor forargelse for Søren, midt paa trappen: »Nu véd jeg det. De har kludret med det og har glemt en trillebørfuld. Du skal se, Gorm ligger nok netop i den og griner ad dem.«

Jeg gav hende omgaaende ret. For naar det kommer til stykket, hvad er saa det væsentlige i al historie — selve tingene eller folkets bevidsthed om dem? Ganske givet det sidste. Det er ikke den objektive sandhed om Gorm og Thyra, der interesserer os. Objektive sandheder har kun hjemme i den mødding, vi kalder et lexikon. Den subjektive sandhed, det er den, at Gorm ligger i sin høj som Thyra i sin, og det er en sandhed, der er forslag i. Den kan ikke slides op.

Vi stod ved runestenene og prøvede at følge de sære tegn med fingrene. Det er rart at føle paa saadanne sten, de er altid varme. Og saa gav vi os til at tale om sømnet — det, der var maalet for vort besværlige pilgrimstogt.

Sagen var jo den, at vi faktisk intet vidste om det søm. Vi vidste ikke engang, om det i det hele taget var der. Det skulde altsaa sidde i kirkens vaabenhus, men — ja, hvis det var den kirke? Hvis det overhovedet eksisterede endnu? Hvis der i det hele taget var et søm med den historie?

Jeg maa fortælle det, som det er: jeg mener, at jeg engang for mange aar siden har læst eller hørt om en præst, der blev hængt op i sit vaabenhus af fjendtlige krigere eller lejesvende, der under de forfærdeligste pinsler vilde tvinge ham til at forraade en eller anden hemmelighed. Han — og det var vist det, der i sin tid gjorde indtryk paa mig — han røbede intet.

Jeg har altsaa paa fornemmelsen, at begivenheden er knyttet til Jelling kirke — maaske i kejserkrigens tid? Men jeg veed det ikke. Som sagt: det er endda meget sandsynligt, at det hele er opspind fra ende til anden, jeg har aldrig forsøgt at faa sagen oplyst, hvad jo ellers nok kunde lade sig gøre. Jeg har alt for stor ærbødighed over for mindet til at ville spolere det med kendsgerninger. For, som ført nævnt, det væsentlige ved historien er ikke kendsgerninger, men vor opfattelse af dem. — For hin svundne tids pilgrimme var det væsentlige jo heller ikke Jesu grav i sig selv, men den plads, den havde i deres bevidsthed.

Vi havde mange gange før været i Jelling, men det var aldrig lykkedes os at komme ind i kirken. Den havde altid været aflaaaset, kirkebeljenten netop til barsel o. s. v. Men denne efteraarsdag aabnede den villigt sin dør for os. Vi var her. Omsider. Et hastigt kig ind i selve kirken, saa tilbage til vaabenhuset for at finde vort søm.

Det var der ikke. Der var ikke spor af søm. Og dog — Eva fik jo øje paa en lille krog, der sad over døren. Var det den? Den saa just ikke ud til at være særlig gammel, kunde da vist heller ikke bære et menneske engang?

Vantro Thomas. Du er dog udødelig.

Da vi havde staaet og set lidt paa sømmet, skete jo miraklet: naturligvis var det det søm. For dær hang han, præsten, med Wallensteins banditter . . . stop! Et syn, for et syn blev det til, skal ikke udmøntes i aluminiumskiver. Men vi vil til evig tid mindes velærværdighedens store buldne ansigt med det røde skæg og de udstaaende øjne. Nej, den mand røbede intet.

Fra denne stund skal ingen jordisk magt faa os fra, at den usle, lille krog over døren i Jelling kirkes vaabenhus er præstens søm.

Da synet var borte, blev vi staaende i dyb eftertanke. Og frem i sindet skød en algrundsdyb medlidenhed med tiden, den tid, der kun har et haanligt smil tilovers for alle værdier, der ikke er haandgribelige. Et moderne menneske, der havde set ind til os, som vi stod dær i vaabenhuset, vilde have sagt med en hovedrysten: »Daarer. Et søm er et søm og intet andet end et søm.«

Hvad skulde vi have svaret? »Jamen dette — det er jo præstens søm!« Hvad andet kunde vi vel have sagt. Men han vilde have forladt os i dyb, dyb foragt.

Stakkels, forblindede tid, der — med et udtryk fra en ellers billig sang — »kun vil tro, hvad den kan se«. Stakkels, forblindede menneske, der mener, at verden er bygget op af geometriske figurer.

Materialismen er mere end en sum af tilfældige ideer i tiden. Den er, som ogsaa navnet antyder, en modpol til alt, som er af aand, og den faar, netop som modpol, de fleste mennesker ogsaa her i landet til at pege mod kendsgerningerne, realiteterne som det egentlige.

Det bekræftes af vort forhold til Sydslesvig. Vi vægrer os som oplyste og nøgterne mennesker ved at tro paa miraklet dernede. »For der sker ikke mirakler i vore dage.« I bedste fald forlanger vi en bekræftelse gennem folkeafstemning engang i fremtiden. Vi vil først have konstateret, om miraklet nu ogsaa kan holde sig — ti, tyve aar eller mere. Vi tror virkelig i fuld alvor, at mirakler kan henkoges, som var der tale om fiskehermetik. Enkelte har sagt os, at skæbnetimen er inde nu, men vi foretrækker mirakelkonserves for skæbnetime. For vi vil være paa den sikre side.

Det er endda et spørgsmaal, om det danske folk som helhed gaar saa vidt: Lad grænsen blive liggende af hensyn til ro og fred.

Ro vilde vi faa — maaske — men fred? Som roen er uvirksomhedens, dødens balancevægt, saadan er freden stridens og kampens. Derfor maa saavel grænse som grænsekamp dærhen, hvor præget bliver renest og sandest. Og det maa ske i dag hellere end i morgen, her gælder det nemlig at handle, før man tænker.

Men endnu staaer vi realitetsbundne danskere og spærrer i vor brede materialisme døren. Vi husker kort. Vi har allerede glemt, at det tyske til evig tid vil være os en ydre fjende, der ikke kan besejres. Til den ydre fjende har vi tabt et stykke land. Det land skal generobres.

Men vi har et andet stykke tabt land, der ogsaa skal hentes tilbage. Vor indre fjende — og det maa vi kalde materialismen — har irarøvet os det stykke Danmark, der hedder arbejderens Danmark.

Den danske arbejder . . . det tragiske er, at han endnu tror, og hele hans tilværelse rummes i den tro, at fem og tyve øre mere i timen vil føre ham ind i en fuldkommenhedsverden, hvor alt er idel lykke og glæde.

Hermed er ikke sagt, at ikke ogsaa den danske bonde tror paa 25-øren, for det gør han i sandhed, han vil blot have den lagt paa flæsket. Men hvad man saa end kan finde paa at sige om ham, saa har materialismen dog ikke formaact at lukke hans horisont saa fuldstændigt af som arbejderens. Han vil i reglen anerkende, at der findes mere i menneskets tilværelse end det, man kan tage og føle paa. Han har stadig en fornemmelse af det aandeliges virkelighed. Om ikke andet, saa lever han dog en smule aandsliv om søndagen. Det gør arbejderen ikke.

Der ligger ikke noget forsøg paa mandjævning i dette. Det er en konstatering af faktiske forhold, der bekræftes paa det stærkeste af arbejderens holdning over for alle tilværelsens afgørende spørgsmaal. Hvis han er vaagen og vidende, og det er han i ni af ti tilfælde, kan han bevæge sig meget langt i alle retninger — men der er overalt en grænse, den nemlig, der sættes af hans tyrkertro paa sociale og økonomiske forholds afgørende betydning. Den tro er kærnen i alle hans synspunkter, den ikke blot farver hans livsopfattelse, den er selve hans tilværelses mening og indhold.

Tal til ham om Sydslesvig, og han kan sige ja den ene gang efter den anden. Han er endogsaa villig til indtil en vis grad at anerkende danskhedens forunderlige genoplivelse. Men — til allersidst vil han dog standse ved det, der for ham er kærnen i sagen: er det økonomisk forsvarligt at knytte landsdelen til moderlandet igen, for er det ikke tilfældet, ja saa . . .

Arbejdernes Danmark er virkeligt et tabt land, det ligger hinsides alle kongerigets grænser. Men det er lige saa vigtigt at generobre det som Sydslesvig.

Her blev disse dybsindige betragtninger, der — i en noget mere fortættet form — havde krydset gennem bevidstheden, brutalt afbrudt af Søren, der indtil dette øjeblik havde tullet om og passet sig selv, men som nu aabenbart fandt, at der skulde tænkes paa noget andet. I hvert fald, han stod pludselig (og det var endda lige under præstens som) midt i den nydeligste lille sø, der saa ganske givet havde sin kilde i ham.

»Puh-ha!« sagde han med stor tilfredshed i stemmen. Eva og jeg saa paa hinanden. Dette var frygteligt. Og saa endda her i kirkens vaabenhus. Ak, Søren, Søren!

Hvorpaa vi begge smilte.

Søren forlod aastedet og stiledede hen mod døren. Vi skyndte os

at udslette hans spor, saavidt det var gør ligt. Derpaa fulgte vi efter ham. For er der end ikke en fremtid uden fortid — vi maa dog heller ikke glemme fremtiden for fortiden. Og hvad er Søren vel andet end et lille stykke fremtid?

Gudskelov: der stolprer paa buttede, endnu lidt usikre ben mange smaa stykker fremtid rundt i Danmark. Endnu nøjes de med at lave søer paa uheldigt valgte steder, men — deres tur kommer.

Det bliver saa nok vor opgave at gøre noget til, at de ikke i den tilværelse, der bliver dem til del, i haardkogt materialisme skal lukke livet inde i den mening, at et søm altid og kun er et søm. For med denne opgaves løsning staar og falder generobringen af de to tabte lande.

Her ender fortællingen om vort pilgrimstogt.

Med dette sender vi jer allesammen de bedste hilsener og ønsker for tiden, der kommer. Og tak for de i aarets løb modtagne, men aldrig besvarede breve. Vi læser dem lige saa gerne, som vi nødigt skriver — og det vil sige en hel del.

Arne Winther Johannsen.

Uranienborg og Tyge Brahe.

Der er faa mennesker, der har gjort Danmarks navn saa kendt ude i den store verden som Tyge Brahe, og der er tilsvarende faa af vore hedengangne landsmænd, i hvert fald af vore videnskabsmænd, hvis navn er saa almindelig kendt herhjemme. Det er saaledes ikke alle, der uden videre er klar over, hvem Rasmus Rask eller selv H. C. Ørsted var, men Tyge Brahes navn kendes af hvert barn i Danmark. Han var ogsaa noget for sig. Han hørte ikke til de almindelige lærde, var ikke professor ved universitetet. Han var adelsmand og levede som adelsmand, sad som en lille konge paa sin ø, hvor han byggede sit skønne slot Uranienborg, formodentlig den mærkeligste bygning, der nogen sinde er blevet opført i Danmark. Og dette slot aabnede han gæstfrit for alle, der følte sig draget af den kunst, hvis tjener han var. Selv fyrster og statsmænd besøgte ham paa Hven. Men foruden disse lejlighedsbesøg opholdt der sig til stadighed en hel lille skare af medhjælpere og elever hos ham. Han var ingen eneboer. Nogle sendte han bud efter, andre kom af sig selv, og det folk af meget forskellig slags: Unge adelsmænd — tænk f. eks. paa Erik Lange til Engelsholm, der her paa Uranienborg mødte Tyge Brahes begavede søster Sofie, den gang en anden mands hustru — vordende videnskabsmænd, gejstlige, ja selv bønder. Nogle blev der længe, andre kun i kortere tid for saa at vende tilbage til deres dont.

Uranienborg var saaledes i virkeligheden en skole, en fri skole for voksne mennesker, hvor ingen talte om eksamen, hverken naar man kom, eller naar man rejste, men hvor hver maatte nyde, som han nemmede, for saa vidt en slags højskole, hvor man med borgherren som midtpunkt levede et befrugtende videnskabeligt og aandeligt samliv under mottoet: *Vi lever i aand, resten hører doden til* — det motto, som Tyge Brahe lod indriste paa sin kvadrant, da han flyttede ind paa Uranienborg.

Det var mange forskellige ting, man gav sig af med paa dette mindeværdige sted, først og fremmest selvfølgelig stjerneforskning, men ikke blot det. Under nogle af kælderhvalvingerne var der indrettet et kemisk laboratorium, fuldt udstyret efter datidens bedste mønstre. Det var nok det, der i første omgang lokkede Erik Lange til Hven, og selv efter at han havde mødt Sofie Brahe,

vedblev det at udøve en særdragning paa ham, besat som han var af tanken om at kunne skabe ædelt metal af uædelt. Ogsaa her har han forgæves søgt at finde »de vises sten«, denne attraaede eliksir, som rummede den kraft, der kunde forvandle det graa stof til purt guld. Maaske fandt han den ogsaa til sidst — paa en helt anden maade — i Sofie Brahes kærlighed. — Men i Tyges laboratorium søgte man ogsaa at inødekomme hverdagens mere haandgribelige krav. Man fremstillede medicin, ligesom man gav sig af med lægekunst. Tyge Brahe gav endvidere stødet til, at de første meteorologiske undersøgelser kom i gang; ogsaa geografisk kortlægning syslede han med.

Paa Uranienborg druknede man med andre ord ikke i »faget«, det nutidens videnskab ofte er saa tilbøjelig til. Man havde sans for andet end sit speciale. — Ogsaa kunst og digtning havde sin plads. Tyge Brahe har selv skrevet et stort antal digte ved mange forskellige lejligheder, desværre altid paa latin. Og det digt i Danmark, der regnes for det skønneste i tidsrummet mellem folkeviserne og Kingo, har forbindelse med Uranienborg, for saa vidt som det efter alle solemærker at dømme er skrevet af bemeldte Erik Lange med Sofie Brahe for øje. Ogsaa paa anden maade har Uranienborg, i kraft af at det var aandernes mødested, haft betydning for dansk poesi. Historikeren Anders Sørensen Vedel, der var Tyge Brahes gode ven fra ungdommen af, besøgte ham engang paa Hven og traf her sammen med selveste dronning Sofie. Hun var meget interesseret i vore folkeviser og bad A. S. Vedel give hende afskrifter af nogle af disse, hvilket han lovede. Resultatet blev en samling paa ikke mindre end 100 gamle danske folkeviser, som han sendte hende, et banebrydende arbejde af største betydning i vor litteratur, hvor stødet udgik fra Uranienborg.

Lad mig ogsaa i denne forbindelse nævne, at da A. S. Vedel havde oversat Saksens latinske Danmarkskronike til dansk, og det kneb med at skaffe papir til trykning, udsendte Tyge Brahe en opfordring, formet paa vers, til alle Danmarks kvinder om at ofre deres lintøj paa fædrelandshistoriens alter, saa man kunde faa raastof til papirfremstillingen. Man fik ogsaa papir, og bogen kom ud, men det viser Tyge Brahes kærlighed til Danmark og til vor historie, en kærlighed, der ogsaa lyser ud af hans skønne, vemodige, men samtidig stolte afskedsdigt til Danmark, da han til sidst ender med at gaa i landflygtighed.

— Jeg nævner alt dette, fordi det den 14. december i Aar er 400 aar siden, Tyge Brahe blev født. Der kan da være grund til at minde om, at det Uranienborg, han — takket være Frederik II's gunst og forstaaelse — skabte, ikke blot var hans private bolig, men tillige noget i retning af en højskole, et samlingssted, et aandeligt centrum i Danmark, som der gik ry af viden om i Europa, samtidig med at det dannede rammen om hans egentlige forskergerning, den, vi selvfølgelig først og fremmest skal mindes, og som jeg ogsaa gerne vil belyse med et par ord.

Lad mig da for det første sige, at der er noget ejendommeligt i, at astronomien er den ældste af alle videnskaber. Man skulde synes, det var mest nærliggende, om menneskene var begyndt at granske de ting, der ligger os lige for haanden her paa jorden, og som vi umiddelbart er omgivet af. Men saadan er det ikke. Man er begyndt med at kaste øjnene paa himlen og iagttage de fænomen, der i bogstavelig forstand er overjordiske. Det er muligt, man kan pege paa forskellige ydre aarsager hertil, men jeg er tilbøjelig til at tro, at den egentlige aarsag ligger i selve vor aandelige natur, *med øjet som det skabtes himmelvendt*. Det, der gør forskellen mellem dyr og menneske, er vel netop dette, at vi »ser opad«, at vi dybt i sjælen kender en egen dragning mod det høje, en længsel, som kun fyldestgøres af glans fra evigheden. Den verden, der her er tale om, vil vi vel forgæves søge i rummet, men himlen, som den synes at hvælve sig over vore hoveder med sine funklende stjerner, er os dog et *billede* herpaa, som vi ikke kan undvære, og som man for øvrigt i aartusinder tog for mere end billede, for saa vidt som man tænkte sig, at dette stjerne-tæppe bogstaveligt var forhængt ind til Guds bolig, et forhæng, der derfor havde, ikke evigheden, men glansen fra evigheden i sig. Og noget er der om det. Der er i hvert fald ikke noget andet natur-fænomen, der som stjernehimlen har et skær af evighed over sig. Det er kun et skær, men et skær, der virker betagende og dragende.

Som sagt, jeg tror ikke, det er tillæddigt, at man i den fjerne oldtid begyndte med stjernerne. Det ligger til os. Og da videnskaberne ligesom genfødtes i renæssancetiden, var det atter astronomien, der gik i spidsen og viste vej for den moderne naturvidenskab. Her er det da, vi møder Tyge Brahe, og i dette perspektiv skal vi se ham.

Ja, men var det da ikke *Kopernikus*, der paa astronomiens og verdensbilledets omraade satte skellet mellem det gamle og det nye, han, der hævdede solen som midtpunktet — i modsætning til Tyge Brahe, der holdt fast ved jorden som det faste centrum? Jo, det kan se saadan ud, men i forhold til Tyge Brahe var Kopernikus alligevel den gamle tids mand. Han spekulerede i stedet for at undersøge virkeligheden. Hans tanke var genial, men han var ude af stand til at bevise, den var rigtig. Han kunde blot sige, at det, vi ser, akkurat lige saa godt kan forklares ved, at det er jorden, der bevæger sig om solen. Det var en teori, og Tyge Brahe indrømmede denne teoris genialitet, men da han efterprøvede den, viste det sig, at den ikke kunde holde.

Hvis jorden nemlig virkelig gik i en mægtig bane udenom solen, saa maatte vi jo nødvendigvis fra halvaar til halvaar se stjernerne en smule forskudt i forhold til hinanden, paa samme maade som de nærmere stammer forskydes i forhold til dem bagved, naar vi gaar lidt frem og tilbage foran en skov. Tyge Brahe maalte og maalte, men fandt end ikke antydning af forskydning. Nuvel, det kunde jo være, fordi jordbanen trods sin umaadelige udstrækning

dog kun var et punkt at regne i sammenligning med stjernernes afstande. Denne tanke afskrækkede imidlertid ikke Tyge Brahe, men saa kunde han beregne, hvor langt der i *det mindste* maatte være til de nærmeste stjerner, for at ingen forskydning var maalelig, og han kom til svimlende afstande. Heller ikke disse veg han tilbage for, men gik videre og beregnede paa grundlag af afstandene i forbindelse med de størrelser, stjernerne har paa himlen for vort øje, hvor store stjernerne saa maatte være, og det viste sig, at de fik et tværmaal betydeligt større end jordbanens. Dette forkastede Tyge Brahe som usandsynligt, og det kan ingen for- tænke ham i. — Da kikkerten blev opfundet faa aar efter hans død, viste det sig imidlertid, at selv de største og klareste fikstjerner i den kun bliver til fine punkter, men dette kunde Tyge Brahe ifølge sagens natur ikke vide, og derfor maatte han af videnskabelige grunde forkaste det kopernikanske system. Maalingerne viste, at jorden stod stille.

Tilsyneladende er det da Kopernikus, der er den nye tids mand, men i realiteten er det Tyge Brahe med sin stædige gennemførelse af princippet, at »virkeligheden er alle tings prøve«. — Det er ikke nok at gøre nogle enkelte, endda ikke fuldt nøjagtige, iagttagelser — — Kopernikus udførte i sit liv kun ca. 30 observationer — og saa derudfra konstruere en teori uden hensyn til, at den paa afgørende punkter strider mod den virkelighed, man paa gældende tidspunkt er i stand til at konstatere. Nej, naturen maa atter og atter udsprøges og svaret opnoteres med den pinligste nøjagtighed og efterprøves gang paa gang, før vi kan begynde at danne os en forestilling om, hvordan det i virkeligheden er indrettet. Det er kun ved at følge dette princip i modsætning til den tidligere spekulative metode, at den moderne naturvidenskab har naaet til sine resultater, og Tyge Brahe er den første, som knæsætter princippet. Han rydder grunden, fejer de overleverede forestillinger til side og begynder helt forfra med at maale og maale og maale igen med en saadan nøjagtighed, at til trods for at kikkerten blev opfundet faa aar efter hans død, gik der henved 200 aar, før det lykkedes at paavise fejl i hans efterladte, vældige materiale.

Det er disse maalingen, der er Tyge Brahes storværk. Det er udelukkende paa grundlag af dem, at det lykkedes hans elev og arvtager, den tyske matematiker Johs. Keppler, at give en nøjagtig beskrivelse af solsystemet og formulere de love, der raader her, saadan at der siden hverken har været noget at lægge til eller trække fra. — Kun i enkelte tilfælde naaede Tyge Brahe selv at beregne sit stof. Det var vel heller ikke paa dette felt, at hans evner og interesser først og fremmest laa. Det, der var hans lyst, var nat efter nat at staa ansigt til ansigt med stjernehimlen i al sin ophøjethed for at kortlægge den og aftegne gangen med den største samvittighedsfuldhed. Det var det, der først skulde til, og det blev gjort saa blændende, at det er uovertruffet i astronomiens historie, samtidig med at der vistes vej for den øvrige naturvidenskab.

Tyge Brahe havde sine fejl. Det er der ingen tvivl om. Han var sikkert heller ikke selv uden skyld i, at han maatte gaa i landflygtighed. Men der er storhed over ham. Han rager op, ogsaa blandt den øvrige verdens forskere. Derfor er der grund til at mindes ham i 400-aaret for hans fødsel, og ikke mindst paa Engelsholm, der paa flere maader havde sin særlige forbindelse med Uranienborg.

Frede Bording.

Om at vente.

Det kan undertiden komme for, det spørgsmaal, hvordan man i virkeligheden lever, om man i virkeligheden lever saadan, som man tror. Man maa da gøre sig klart, hvad man tror, og hvad man skal. Man maa stille sig det spørgsmaal: »Hvad er dit maal, hvad er dit med, hvad søger du i vrimslen?«

Det spørgsmaal skal før eller siden komme, og man bliver da stillet overfor et valg, det kan være et meget afgørende valg, et af to maa man vælge, og valget indebærer i sig forkastelsen af de andre muligheder, det bliver et enten—eller. Men valget skal til, naar det foreligger, ellers bliver det ikke til noget med livet. Det vil ellers gaa, som det gik med Peer Gynt. Han valgte aldrig helt. Han troede, at han kunde paa een gang faa baade det ene og det andet. Da han eksporterede gudebilleder, troede han, at han kunde skabe ligevægt ved samtidig at sende missionærer ud, og han troede, at han paa een gang kunde faa del i »herlighederne« i Dovregubbens hal og i menneskelivets herligheder. Resultatet blev, at han maatte stikke af fra begge dele, baade fra det dærnede og fra det heroppe, der kaldte ham. Der var skam heller ikke noget i vejen med manden, han var ikke nogen stor synder, han havde ikke gjort noget, han ikke maatte, men han havde heller ikke gjort det, han skulde. Han vilde begge dele, men naaede dærfør ikke nogen af delene.

Ja, vi kan udmærket se, at det var galt. Da var Brand hans modsætning; selvom det heller ikke var rigtigt, hvad han gjorde, saa havde dog knappestøberen ingen interesser dær. Brand havde valgt sin vej, og han saa kun frem ad den, han ofrede alt for sagen, og saaledes er han en stor og stærk person, omend hans vej ikke var den rigtige.

Saaledes vil enhver paa et vist tidspunkt blive stillet over for valget. Man behøver ikke at være bange for, at det ikke skal komme; men man skal blot vente og være lydhør overfor kaldet.

Men det er vist desværre saadan i vor forhastede tid, hvor alt skal jage og jages afsted, som om det er en absolut nødvendighed, at noget skal skabes, før der er noget at skabe med.

Det, at tage et valg endnu før valget foreligger, eller kunstigt at fremkalde en saadan stillingtagen, er noget, man i tidens hast-

værk har forsyndet sig gruligt med. og det ses og mærkes paa mangfoldige omraader.

Allerede mens børnene er smaa, fra skoletidens begyndelse, underviser man dem fagligt, og i det tredje eller fjerde aar giver man dem fag, man som oftest kun har en faglig begrundelse for.

Det er nødvendigt, at børnene f. eks. faar undervisning i fysik, fordi de eventuelt kunde faa brug for det senere o. s. v.

Og allerede fra det tolvte eller trettende aar skal børnene i mellem-skole og realskole for at tage en eksamen, som man ikke paa det tidspunkt ved, om de nogensinde faar brug for. Man har saa travlt, at man end ikke kunde tænke sig, at saadan noget kunde vente, til man vidste, hvad man vilde bruge det til. Det er et snobberi uden lige. Hvor meget bedre vilde det ikke være, om man lod de unge i overgangsalderen tage fat med næverne, saa kan de jo begynde paa en uddannelse, naar de ved, i hvilken retning deres gerning vil komme til at gaa. Med det nu gængse, tvinger man blot de unge til at afgøre, hvad de vil være, før de faktisk har mulighed for at afgøre noget saadant. Saadan gaar man frem, naar det gælder valget af livsstilling, men ligesaa galt er det, naar det drejer sig om livsindstillingen eller livssynet.

Naar man har plantet en plante, saa kan man da ikke finde paa at gaa og rykke opad i den for at faa den til at vokse hurtigere op; man skærer ikke knoppen i stykker og folder bladene ud med en pincet, nej, man lader alt tage sin tid, man venter alt i naturens orden. Gør man ikke det, vil det nok vise sig, at der ikke bliver frugt af den blomst. Overfører vi det paa det aandelige, vil det samme gøre sig gældende. Men heller ikke paa det omraade kan man i dag give sig tid, det gælder det politiske, hvor man ud-mærket kan finde paa at begynde med de syvaarige, f. eks. i D. u. I., det gælder det religiøse, f. eks. K. F. U. M., hvor man paa een gang gør de unge friskfyragtige og hængehovedede, kan de unge blive saligt vidnende eller tungt grublende, saa har foreningen naaet sit maal. Man er saa ivrig efter at se frugt i en fart, men resultatet bliver gerne, at man faar skabt en samling rodløse, selvbetrag-tende og pjaltede mennesker. Man har saa travlt med at være fødselshjælper, man tror, at de unge har »problemer«, og hvis de ikke har det, saa fremkalder man saadanne ad kunstig vej i stedet for at vente.

Man vil give mennesket et livssyn, endnu før det har noget livsindhold, man vil vække, før der er noget at vække. Og det vil sandsynligvis ogsaa lykkes at faa et menneske ind i den hvirv-lende fart, at faa fremkaldt en kunstig idealisme, som meget langt fra svarer til virkeligheden, d. v. s. til menneskets aandelige bal-last. Men idealismen kan nok fremkaldes, den bliver aktiv, alt skal reformeres, man kører med en mængde fraser, der er blevet pustet op, saa de ser ud, som om de er virkelige, som om der er liv og krall i dem. Man foregøbler sig, at det er troen, denne begejstring, der er som et blaalyt, der flammer op uden at varme.

Man taler med begejstring om, hvad man vil, og hvordan verden skal ordnes, i den tro, at man skal ordne den, at det, man gør, er verdenshistoriske begivenheder. Og saa vandrer man frem med vajende faner og klingende spil i den sikre vished, at nu kæmper man for en sag. Man taler om tingen i begejstrede vendinger: Vi vil gøre menneskene kærlige, ansvarsbevidste o. s. v.

Det er meget rigtigt, at man skal gøre sig klart, hvad det er, man vil, men det er nu engang saadan, at der er visse ting, som ikke kan gives form, uden at de derved mister deres betydning og liv, saaledes som det gik i den græske oldtid; da man først havde skabt billedet af Zeus, havde han ogsaa tabt derved, livet døde, da man havde det rent haandgribeligt; vi finder det samme udtrykt i Israels historie, hvor det hed, at den, der fik Gud at se, skulde dø. Man skal vogte sig vel for at gøre idealerne haandgribelige ved idelig at tage dem frem og beskue dem. De folk, der satte livet i vove i kampen for Danmarks frihed, gik ikke rundt og tænkte: Nu kæmper jeg for Danmarks frihed; hvis man stillede dem et spørgsmaal om, hvorfor de lavede sabotage, vilde man sandsynligvis ikke have faaet noget tilfredsstillende svar. Nej, det vil nok gaa saadan, at naar man spejler sig med sine idealer, saa vil det hele komme til at se saa tamt ud, at man nok kan blive modløs over det. Luften gaar af ballonen, og den kan man naturligvis blæse op igen; men man kunde maaske ogsaa opdage, at det var en smule sløjt med troen, det var vist brus og begejstring, man var nok kommet for tidligt. Det er ikke, fordi jeg mener, at man ikke af oprigtigt hjerte mente, hvad man sagde, men troede man det? Nej, vist i grunden ikke, det var blot en mening, man havde om tingen. Naar man er kommet dærtil, saa er der to kaar for haanden. Man kan sige, som Grundtvig sagde om sig selv: »Jeg kæmpe mig vilde til kærligheds kilde, omskabe jeg vilde mig selv.« Man tager altsaa fat igen med en aktivitet lig den i begejstringens øjeblikke, man tror, at man kan klare det hele selv. Man sætter sig det ene høje maal efter det andet, man fortsætter i den fart, man har været i hidtil, man vil selv, selv tage troen og selv gøre den gerning, som alene aanden kan magte.

Men man kan ogsaa opdage, saadan som Grundtvig opdagede det: »Slet intet du mægter, kom vel det i hu, saa ej du tilfægter dig afmagt og gru. Paa Gud skal du bие, om og han er sen, det ellers maa svie til marv og til ben. Hans timer og dage gaa frem og tilbage, du jordklimp! Ti stille for Gud!«

Se, det er noget helt andet. Her forsvinder alt hastværk, man forsøger ikke at tilfægte sig en magt, som i virkeligheden, naar man ser om bag blændværket, viser sig at være afmagt.

Det kan meget ofte komme for, det spørgsmaal, hvordan stiller det sig med min tro, baade folkeligt og kristeligt, og man vil da opdage, at det kan være sløjt nok, der kan maaske være saa lidt, at der end ikke er tvivl. Men dær gælder det, at man kan ikke gribe troen, man maa vente, om det end tager lang tid. Og saa

skal det nok vise sig, at man vandt ved at vente, man vandt baade troen og freden.

Hvor blev det jævne og muntre og virksomme liv paa jorden af, da man havde saa travlt med at kæmpe paa egen haand, da man var idealist og troede, at man skulde gøre menneskene bedre. Nej, det kendte man vist ikke noget til, man havde jo travlt, man stiftede foreninger til højnelse af dit og dat og pjat, man udviklede for sig selv og andre, hvor godt man kendte løsningen paa problemerne, kort sagt, man troede, man kunde selv, og det var ikke særlig frugtbart.

Først naar man naar dærtil, at man er et lydigt redskab for aanden, kan der komme noget ud af det, indtil den tid maa man tage de opgaver op, man kan løfte, og saa forøvrigt vente. Det vil da nok vise sig, at da valgte man rigtigt.

Knud Hansen.

Erik Lange til Engelsholm.

Et friluftsspil af *Arne Winther Johannsen*.

Dette friluftsspil har som hovedperson en af de herremænd, hvis skæbne er knyttet til Engelsholms historie: Erik Lange den yngre.

Denne Erik Lange var en ejendommelig personlighed, en glimrende begavelse, men en underlig splittet drømmer og fantast. Han havde faaet en alsidig uddannelse, studerede i sine unge aar i udlandet: Paris, Leipzig, Strassbourg, Wittenberg, men maatte 1572 afbryde sine studier og vende hjem til Danmark. Paa dette tidspunkt døde nemlig hans far paa herregaarden Solvig, der var kommet ind i slægten ved Erik Langes mor, Anna Giordsdotter.

Erik Lange maatte nu overtage baade Solvig og de øvrige slægtsbesiddelser, deriblandt Engelsholm — som det saa ud, før slottet fik sin nuværende skikkelse, Erik Lange egnede sig imidlertid ikke til at være herremand. Han var ude i det fremmede blevet greben af alkymien, den tidens videnskab, der arbejdede med gulfremstilling. »De vises sten« kaldtes det vidundermiddel, som skulde gøre det muligt at forvandle uædelt metal til guld, og som man hele Europa over febrilsk arbejdede paa at finde.

Næppe havde Erik Lange overtaget sin slægtsarv, før han kastede sig over guldageriet — ikke blot for at hæve Langeslægstens synkende anseelse og skaffe sig personlig gevinst, men ogsaa, fordi De vises sten for ham var stoffet, midlet, der vel kunde omdanne f. ex. bly til guld, men som samtidig kunde mere: overalt skille mellem ægte og uægte. Med andre ord, havde han først det, vilde tilværelsens uløselige gaader lukke sig op for ham, og det vilde være muligt at se ind i naturens store sammenhæng. Erik Lange anvendte da resten af sit liv i en evig søgen, en søgen, der kostede ham saa godt som alt: anseelse, indflydelse, gods og ejendom.

For guldageriet kostede. Snart maatte han begynde at sælge af sine besiddelser. 1583 maatte han afhænde Solvig til kongen, og mere fulgte efter. Ganske vist blev han samtidig lensmand paa Bygholm, men dette hverv egnede han sig kun daarligt til. 1590 truede Kristian 4. ham med gældsfængsel, og to aar efter maatte han for at undgaa sine kreditorer flygte ud af landet. Svogeren,

Knud Brahe, gift med Eriks søster Margrethe, overtog Engelsholm og opførte den nuværende bygning.

1584 havde Erik Lange besøgt sin gode ven Tyge Brahe paa Hveen. Her havde han mødt Knuds og Tyges yngste søster, Sophie Brahe — et møde, der blev begges skæbne. De forelskede sig uhelbredeligt i hinanden.

Sophie Brahe, der var en meget lærd dame, var gift med Otto Tott til Eriksholm, og selv da Otto Tott 1588 døde, var vejen ikke fri. Hele den mægtige Braheslægt — med undtagelse af Tyge — satte sig med hænder og fødder imod Sophies ønske om at ægte den forarmede, alt for fantasifulde herremand til Engelsholm, men uden held. Erik Lange og Sophie Brahe trolovede sig kort efter Otto Totts død paa trods af alt og alle.

Men 1592 maatte Erik som sagt flygte til udlandet, og Sophie blev da efterladt hjemme. Hun ventede i ni aar paa, at han skulde vende hjem med ære og berømmelse, og brugte i øvrigt ventetiden til selv at drive guldmageri, hvorved hun blev næsten lige saa forgældet som sin trolovede. Men Erik kom ikke, og hun brød da overtvært, rejste til udlandet — og i Ekernførde ægtede de to da hinanden i aaret 1601.

De følgende aar førte Sophie en helt modig kamp for at holde sammen paa stumperne. Trofast fulgte hun sin ægteherre i den haabløse søgen efter De vises Sten, arbejdede sammen med ham, prøvede at holde kreditorerne borte fra ham og skaffe ham arbejdsro — en umulig opgave. Der er bevaret breve fra hende fra denne tid, breve, der fortæller om usigelig nød og armod, men ogsaa om en stolthed og en æresfølelse, intet kunde knække.

Erik Lange døde derude et eller andet sted i 1613. Sophie vendte da omsider igen tilbage til Danmark, hvor hun resten af sin levetid beskæftigede sig med historiske studier. Først 30 aar efter, i 1643, døde ogsaa hun — 87 aar gammel.

Personlisten:

Erik Lange, herre til Engelsholm.

Sophie Brahe, til 1588 gift med Otto Tott til Eriksholm i Skaane.

Tyge Brahe paa Hveen.

Knud Brahe, Sophies og Tyges bror, fra 1592 ejer af Engelsholm.

Margrethe Lange, Eriks søster, gift med Knud Brahe.

Anna Giordsdotter af Solvig, Eriks mor.

Jomfru Pors, en jydsk adelsfrøken.

Mester Ursus, astronom og guldmager, en eventyrer.

Mads, Erik Langes svend.

Mette, Sophie Brahes »husinventar«.

Desuden optræder nogle piger og svende, nogle bønder samt en slotsfoged.

Prolog:

Endnu vi hører deres pulsslag banke,
de mænd og kvinder, der — nu længst i muld —
besattes af en eventyrlig tanke:
af urent malm at skabe ædelt guld.

Fortryllede af smæltediglens flamme
de ødte alt i brand mod guldets strøm.
Du, Erik Lange, vilde vel det samme,
men der laa mere bag — der laa en drøm.

Du vilde løse livets dybe gaade
og standse tiden, holde nuet fast,
udrede skaberværkets skjulte traade
— saa kaldte de dig taabelig fantast.

Den drev dig, den aarhundredgamle længsel
efter det evigt tabte paradys.
Den længsel gav dig armod, nød og trængsel.
Den gav dig mer: dit eget livs forlis.

Alt det, som mennesker benævner lykke,
det smuldrede i tusind nederlag.
Men een — en kvinde — fulgte dig hvert stykke,
hver stump af vejen med de tabte slag.

Og nu i denne time, Erik Lange,
nu huskes det, I stred saa bittert for.
Du gyldendrømmens evigt frie fange!
vi hilser dig — din drøm er ogsaa vor.

Vi hilser dig, du fjærne, stolte kvinde,
der hjalp at bære veed til drømmens baal.
Nu er det liv, I levede, et minde,
men mindet er al sandheds dyre skaal . . .

1. billede: Herregaarden Solvig. Aaret 1572.

(En skare svende og piger kommer i en lang kæde dansende ind fra venstre. De synger folkevisen: Hr. Verner i fangetaarn. Trinene er de gamle folkevisetrin. Samtidig kommer fra højre en flok bønder drivende. De standser maabende ved synet af de dansende og flytter sig under det følgende kun trent for at give plads.

Kæden danner under de mellemste vers kreds midt paa scenen, lukker sig derpaa op igen og trækker ud til højre. Netop som dette er ved at ske, kommer den lille pukkelryggede Mads ilende fra venstre. Han har under den ene arm en vældig spændebibel. Mads slutter sig til kæden og prøver efter bedste evne at danse med. Netop som han er forsvundet som den sidste, kommer Erik Lange hastigt ned ad en trappe i baggrunden.)

Erik: Hvad i djævelens skind og ben foregaar her? Hvad er det for skraal? (Bønderne gør forfærdet front imod ham.) Naa, Hans! Er han anfører her? Kan han saa fortælle, hvad det er for postyr?

Hans: Hr. Erik maa have os saa meget undskyldt, men det er ikke os.

Erik: Er det ikke jer? Er han gal. Jeg kan minsæl hverken høre eller se andre. (Truende hen imod ham.) Naa, det er ikke jer, hvad? Og det siger han uden skam.

Hans: Hr. Erik maa ikke vredes...

Erik: Saa det maa hr. Erik ikke. Og dersom det dog nu behager ham, hvad? (Griber Hans i skuldrene, rusker ham.) Saa I tror, I kan te jer som vilde bæster — skraale og larme — mens min salig fader — hører han det — mens min salig fader ligger lig i huset. (Slipper ham, træder et par skridt tilbage, hovedrystende.) Hvad kan man andet vente, uvidende kvæg, I er. Drive og drikke og æde og sove, dertil duer I, men arbejde noget, svare til, hvad I skylder jeres herremand, da skal man høre en alarm — »ak, gode herre, hav taalmodighed med mig« — — hvad gaar I her og driver for, er jeres plads her? (Anna Giordsdotter frem paa trappen.)

Anna: Erik.

Erik: Naa?

Anna: Hvad er alt dette?

Erik: (Viser paa bønderne.) Kære fru moder — vore bønder finder det passende at hædre eders salig husbands bortgang ved at drive rundt og gøre saa stort skraal som vel muligt.

Hans: Fruen maa tusindfold om forladelse. Vi tænkte ikke... den salig herre vilde vist ikke have formeent os at gaa ledige nu i højtiden...

Erik: Javist, den smule højtid.

Hans: Og hvad det anbelanger at svare, hvad vi er skyldige, da tør jeg svare for, at hr. Erik skal ikke faa grund til at fortryde paa os, om I vil være os saa mild en herre som eders salig fader. Gud skal vide, vi i gaar betalte vore ligpenge uden harme.

Erik: Ligpenge? — Vil Hans forklare mig, hvad saa det er!

Hans: Hr. Erik maa vel hedre vide det, siden eders egen foged..

Erik: Naa?

Hans: Han har allen'als afkrævet os. Fogeden sagde, vi skulde svare til eders salig faders ligbegængelse.

Erik: (Til Moderen.) Kender I til dette?

Anna: Jeg er bange, det er noget, fogeden har ladet ske for egen regning.

Erik: Saa skal fanden da ogsaa staa i ham. — Hans, hent mig den karl!

Hans: Vi tænkte ikke at forklage ham...

Erik: Kan han saa komme afsted! (Hans ud til venstre. Erik Lange staar afventende. Bønderne hvisker ivrigt sammen. Fogeden og Hans ind.) Naa, dær er du. Svar engang: siden hvornaar er du blevet herremand?

Fogeden: Gud forbarme sig, hr. Erik...

Erik: Ja, ellers begriber jeg ikke, hvor du egenmægtigt tør indføre nye afgifter. Det plejer ikke at være fogedens sag.

Fogeden: Aldrig har jeg...

Erik: Var din mund. Her staar alle disse gode mænd som vidner mod dig.

Fogeden: (Paa knæ.) Ak, herre...

Erik: Stympet! — Væk med sig. Vi tales siden ved. Hans! Hvor meget har I maattet bøde?

Hans: Jeg veed ikke saa nøje...

Erik: Det er ogsaa lige godt. Her, tag disse! Det kan vel til rigelighed dække summen for jer alle. Og kom han selv til mig imorgen, saa tales vi to ved. Jeg kunde tænke mig ham som foged i den andens sted.

Hans: Hr. Erik skal have tusindfold tak. (Alle bønderne bukker ærbødigt.) Tør jeg spørge, om vi nu har lov at gaa?

Erik: Ja, gaa ad helvede til, om I har lyst. Da kan I jo ved samme lejlighed melde hans majestæt Fanden selv, at der nu er sikret ham sjælen af en uærlig slotsfoged. — Naa, march! (Bønderne langsomt ud til højre.) (Erik Lange op til moderen, der stadig staar paa trappen, fører hende ned, byder hende plads.)

Anna: Du skifter hastigt sind, min søn.

Erik: Jeg harmes ved slige misbrug. Aa ja, jeg er kun lidt vant at omgaas disse folk.

Anna: Jeg veed vel, Erik, at du er ikke glad, du skal være hjemme nu. Det var ogsaa mit inderlige ønske, du skulde være blevet ved dine studeringer dernede i det tyske, men du veed — jeg har jo ikke andre end dig — nu —.

Erik: Søster Margrethe...

Anna: Andre mænd, mener jeg. Og vore sager staar nu saadan, at en mand er nødvendig.

Erik: Jeg kom jo ogsaa, da I skikkede bud. Men jeg skal ikke lyve, moder, jeg har kun ringe lyst til alle disse godsbesiddelser.

Anna: Hvad mon du har lyst til?

Erik: Jeg veed ikke — eller — aa jo — jeg traf dernede i Wittenberg en mand, der svor paa, at det skulde være muligt at fremstille guld — forstaar I det — at skabe det pureste guld af uædelt metal. Om man nu kunde finde midlet — hele Europa over arbejder de paa det, og det lykkes vel en dag — men om man nu kunde være den første — jeg har svær lyst at prøve engang.

Anna: Der er rigdom nok til dig paa dine godser, Erik, om du alleneste vil tage dig af driften.

Erik: Det er ikke rigdommen, der drager. Men at kunne, ser I — blot det at kunne — det var som at fralukke naturen sin dybeste hemmelighed — endnu et skridt mod at finde den store sammenhæng...

Anna: Bliv nu ikke borte i slige fantasterier, min søn. Der er det, som er mere fornødent.

Erik: Alle disse dokumenter og breve og skøder og regnskaber, jeg skal begrave mig i. Er det et liv? Støvet sidder mig allerede i halsen. Jeg var langt bedre tilpas, om jeg i stedet kunde sidde dær i kælderens — eller bedre paa Engelsholm, dær er jeg mere hjemme — sidde dær og søge — smelte om — destillere — indtil, indtil . . . lad os ikke tale videre, det skal jo ikke være.

Anna: Du er blevet rastløs derude.

Erik: Jeg har indbudet denne mand fra Wittenberg. Han kommer. Om nogle aar, mente han. Han vilde vente, til Tyge Brahe har fuldendt sit byggeri paa Hveen. Mester Ursus er egentlig stjernekyndig, og jeg maatte love at tage ham med til Tyge. I maa høre Ursus, moder, naar han kommer.

Anna: Han vil næppe behage mig. — Men lad os gaa ind. Gad dog vidst, hvornaar den skik faar ende, at vi af rigens adel sender vore sønner ud i det fremmede at studere. Mange haand er bristet paa den vis.

Erik: I mener —?

Anna: Jeg mener, at jeg er en moder. I sønner skulde imellem tænke paa, hvor dyre vore taarer er. — Nej, kom. (*Erik følger hende op.*) Du gaar ikke med?

Erik: Straks. Jeg vil blot vente lidt endnu.

Anna: (Slaar lidt og ser paa ham. Lægger haanden paa hans arm.) Dig er nok kun ringe lykke beskaaren, min søn.

(*Anna ind. Erik Lange sætter sig et sted i baggrunden. Fra højre kommer svendene og pigerne tilbage i en klynge, leende og snakkende. Midtfor begynder de at skille sig ud, par efter par. — Mads, med bogen under armen, render rundt efter Else.*)

Mads: Else — Elselil — Elselil — med mig (*En svend bortfører hende. Tilsidst Mads alene tilbage.*)

Erik: Lad nu den fugl fare, Mads. Den flyver for højt.

Mads: Hr. Erik! — — Ja — men de andre — —

Erik: De andre?

Mads: Ja, de fugle, der bliver ved jorden, det er jo kuns gæs.

Erik: Sandt nok, Mads. Hm — det er nok vor skæbne, at vi stiler for højt, du og jeg.

Mads: Saa brækker vi halsen, hr. Erik.

Erik: Kanske. Hør, Mads. Fra imorgen skal du gaa mig personligt tilhaande. Jeg mangler netop en som du, en, som er gal og viis paa samme tid. Hvad siger du til det?

Mads: Ak, da er min lykke gjort.

Erik: Hvem ved . . .

Mads: Hvis jeg kuns kan.

Erik: Visst saa. Jeg skal fortælle dig, Mads, at jeg fra imorgen vil gaa en ny vej. Jeg vil lave guld — forstaar du det? Og du skal hjælpe mig.

Mads: Hr. Erik. Jeg sværger paa, at jeg altid skal være hos jer og tjene jer, saa godt jeg evner — til graven skiller.

Erik: Det var et dyrt løfte, min ven. — Ja, ja da — ogsaa jeg

har netop afgivet eet — at jeg ikke vil standse, før jeg har funden de vises sten.

Mads: Det veed jeg nu ikke, hvad er.

Erik: Stenen, der skiller mellem sandt og falskt — den, der gør vand til vin — og som lader guldet flyde ud af slaggeren — se du efter i din bog, Mads, dær plejer du nok at kunne finde svar paa dine spørgsmaal. (Erik ind. Mads anbringer sig midt paa trappen i siddende stilling, slaar op i bogen, læser højt og messende.)

Mads: Og han førte ham op og viste ham alle verdens riger i et øjeblik. Og diefvelen sagde til ham: Diig vil jeg give hele denne magt og deres herlighed, thi den er miig overgoven, og jeg giver den til hvem, jeg vil. Dersom du altsaa vil tilbede miig, skal den helt tilhøre diig . . . (Langsomt ud, gentagende de sidste par sætninger.)

2. Billede: Engelsholm. Aaret 1577.

(Mester Ursus og Erik Lange ind fra baggrunden, Mads bagefter. Erik Lange sætter sig ved et bord med forskellige kolber og skaale og giver sig til at sysle med tingene. Mads anbringer sig i nærheden med sin bog. Ursus gaar uroligt op og ned.)

Erik: I er saa rastløs, mester Ursus. I tænker kanske paa snart at drage bort?

Ursus: Nej doch, nej doch. Her er so ganz henrivende. Und vi skulde ja til den Tyge Brahe forinden, nicht wahr?

Erik: I næste uge. Tyge skrev mig jo til, vi da var velkomne. — Det er jer meget magtpaaliggende at komme til Hveen?

Ursus: Tyge Brahe har nogle — ja, was — berechninger, optegnelser. Kunde jeg dem laane, ja so wäre jeg glücklich. Jeg kunde dem bruge — og vilde blive rig, meget rig — og penge, Erik Lange, penge maa man have.

Erik: Tyge laaner aldrig sine hemmeligheder ud.

Ursus: Da kunde man laane, und han veed det ikke.

Erik: I kunde vanære jer selv og blive tyv for et par tals skyld?

Ursus: Ah — I forstaar slet ikke.

Erik: I er en mærkelig mand, mester Ursus. — Ja, ja — jeg mente iøvrigt kun — I har snart været her et aar nu, og I har nok ellers ikke for skik at blive saa længe paa et sted.

Ursus: Ah . . . (Gaar hen og kigger i den skaal, Erik Lange sidder med.) Was is das?

Erik: Svovl — netop ankommet med skib fra Island. Ser I, jeg har beregnet . . .

Ursus: Nej, nej, Erik Lange. Ikke nu, ikke nu.

Erik: I er ikke meget opsat paa experimenter mere.

Ursus: Jo da.

Erik: Visst ikke. Og jeg — jeg, ser I — bliver galere og galere

for hver gang, et experiment slaar mig fejl. Ursus, tænk jer den dag, det lykkes . . . pludselig ligger det dær og glimter — et par korn kun, men det er der — guldet — skønt og ædelt —.

Ursus: Ja, een paar korn, nur een paar korn . . .

Erik: Veed I — jeg tror, det sker snart — det kan hænde i dag, i morgen, hvem kan vide. Jeg staar ved maalet, eet skridt endnu, blot eet eneste . . .

Ursus: I? I har været det so mange gange før. Und immer — immer det samme. Ingen gold, nur det samme falsche metal — nein.

Erik: Det er jer, der har sat feberen i mig, mester Ursus. Og nu gider I næppe høre mig — gider næppe være med i noget experiment.

Ursus: Det kostet so altfor dyrt, und jeg bliver ved at være lige fattig. I er rig, I har jord und gods und folk — mangler I penge, ja, saa — Wäre det mig, jeg skulde faa meget, meget mehr ud af de dumme bøndern.

Erik: Jeg klarer mig foruden.

Ursus: Ja, I tror — men det kostet penge und penge und penge. Um ikke so lange, da maa I sælge, Erik Lange — først een lille bitte gods, und en endnu — und een und een und een — en dag so is da ikke mehr, und I er arm, ganz arm und elendig — i maa laanen — tilsidst slutte med alt — was denn?

Erik: I er en anden end den, jeg traf i Wittenberg, Ursus. Hvad djævelen vil I vel egentlig her? Drikke jer fra vid og sans hveranden dag, rende efter vore kvinder . . .

Ursus: Vin und kvinder, ja — und so maa man penge have — ah, da is ja søster Margrethe — god dag, schönheit . . . (Margrethe Lange ind fra baggrunden.)

Margrethe: Jeg maa tale alene med min bror.

Ursus: Ach so — ja, ja — jeg vil da gaa und jeres skaal drikke, Gretchen, nicht wahr? (Ud til venstre, baglæns, stadigt seende paa Margrethe.)

Margrethe: Han havde drukket.

Erik: Det har han altid.

Margrethe: Erik. Skil dig af med den mand. Han er ond.

Erik: Du rejser jo snart, søster Margrethe. Han iøvrigt ogsaa. I næste uge maa vi til Hveen.

Margrethe: Han er efter mig overalt. Han har ganske ødelagt disse uger for mig. — Kan du dog ikke lade alt dette hvile og høre paa mig?

Erik: Du er saa ophidset, Margrethe.

Margrethe: Det er staldknægten igen.

Erik: Naa — ja —

Margrethe: Og det er alt, du har at svare? Erik, jeg vil sige dig — dette kan ikke blive ved.

Erik: Hvilket?

Margrethe: At du lader alt gaa, som det kan. Baade nat og dag

sidder du dær og roder med dine kolber. Var det ikke, at det kostede, fik bønderne nok ogsaa lov at gaa og skotte sig selv, og det hele forfaldt. Men dem veed du at være over.

Erik: Jeg kan ikke lave guld af inlet. Jeg skal bruge penge, og jeg skal bruge mange. Er jeg haard mod mine bønder, det kommer dem alle til gode siden.

Margrethe: Om nogle aar er du ruineret.

Erik: Tag dig ikke af, lille søster, hvad der ikke vedkommer dig.

Margrethe: Og det vedkommer ikke mig, at slægten Lange gaar under?

Erik: Jeg er endnu fuldt saa god en adelsmand som nogen. Om nogle aar vil mit navn være kendt over den ganske verden.

Margrethe: Du veed, saavel som jeg, at vi i alt fald nu ikke regnes stort.

Erik: Hvad er det, du vil?

Margrethe: Jeg vil, at vort vaaben igen skal komme til hæder — men paa fornuftig vis. Jeg vil, vi skal have jord, megen jord og god jord.

Erik: Da vil det sagtens ikke passe dig at høre, at jeg har tænkt at sælge Solvig?

Margrethe: Det vover du ikke — vor mødreearv.

Erik: Kongen vil gerne købe.

Margrethe: Og hvad faar du i stedet? Nogle tusind daler, som du straks hælder i din smeltedigel.

Mads (afbryder samtalen med sin messestemme, fingeren følger bogens linjer): Samler eder ikke skatte paa jorden, hvor møl og rust fortære, og hvor tyve bryder ind og stjæle, men samler eder skatte i...

Erik: Ti stille, Mads. — Nogle tusind daler, siger du? Ogsaa det, jo. Men kanhænde mere — et len.

Margrethe: Du?

Erik: Jeg sælger hverken Solvig i dag eller i morgen. Men engang, naar Bygholm len bliver ledigt... det kan ikke være mange aar, og kongen har givet mig løfte...

Margrethe: Hvis jeg turde tro, at det bliver saa godt, som det lyder til... at du ikke øder det med.

Erik: Søster. Nu har du at tie. Fatter du intet som helst af, hvad jeg vil?

Margrethe: Nej.

Erik: Lad os ikke trættes mere.

Margrethe: Erik. Du skulde finde dig en hustru. Det er snart paa tide. Og kanske det vilde bringe alt i en anden gænge.

Erik: Vis mig den, jeg gider bejle til.

Margrethe: Der er nok.

Erik: Nok — aah ja. Men ser du, Margrethe — jeg ønsker ikke en kvinde, der kan hjælpe med jord eller penge — jeg søger, nej, jeg søger ikke, for hun findes ikke — men skulde jeg ægte nogen,

da maatte det være en, der vidste, vidste... vidste, hvad det vil sige, at drømme om de vises sten.

Margrethe: Jeg tvivler ofte paa, at du har alle dine sanser i behold, Erik.

Erik: Ikke et ord mere. Du er min søster, men jeg taaler ikke alt. Forstaar du det? — Lad mig saa gaa ud til den staldknægt.

(Erik ud til højre. Margrethe bliver takkefuld staaende ved bordet. Ursus, med en flaske i haanden, kommer dinglende fra venstre.)

Ursus: Ach, Gretchen — so allein... (Smider flasken, kommer hen imod hende, snubler undervejs.) Ach Gretchen, I er schön...

Margrethe: Og I er drukken.

Ursus (griber hendes hænder): So schön, so schön...

Margrethe kæmper for at gøre sig fri. Ursus faar held til at strejfe hendes kind med et kys.)

Ja, so var det recht — so gør en mand dernede i det tyske, wenn han findet en pige, der er schön...

Margrethe (faar armene fri, giver ham en forsvarlig lussing): Og saadan gør en kvinde heroppe i det danske, naar hun møder en mand, der ikke er »schön«.

(Ud til højre. Ursus staar maabende og gnider kinden.)

Mads: Men jeg siger eder, at hver den, som ser paa en kvinde for at begære hende, har allerede bedrevet hor med hende i sit hjerte. Men dersom dit højre øje forarger dig...

Ursus (hen imod Mads): Was, was is das?

(Mads flygter ud til højre med bogen under armen. Ursus følger efter, naar dog i forbifarten at faa flasken med sig.)

3. billede: Hveen. Aaret 1584.

(Erik Lange langsomt ind fra venstre, sætter sig et sted i baggrunden. I dybe tanker. — Tyge Brahe noget efter ind fra højre, viftende med et ark papir. Allerede paa lang afstand høres hans raab.)

Tyge: Elias! — Elias! — Elias! Ja, dær sidder I og er udenfor. Har I set Elias?

Erik: I lyder som et helt uvejr undervejs.

Tyge: Kan det forundre jer? — Se her — nej, dær — hvad? — et halvt minut har den gode Elias regnet galt — et helt halvt minut — og han er min elev, studerer her under min vejledning — jeg, jeg skal tage ansvaret — om ikke jeg selv gik gennem hver eneste beregning, der bliver gjort her paa Hveen... og et halvt minut — nej...

Erik: Kunde vi blot alle nøjes med at regne et halvt minut galt, Tyge.

Tyge: Ja, men det maa ikke finde sted — sligt maa ikke ske her paa Hveen. Naar Tyge Brahe lægger sit navn til noget, da

skal det gælde. — I forstaar, Erik Lange, ingen, ingen skal kunne sætte fingeren noget steds og sige, at mit arbejde, mine tal, mine observationer er upaalidelige.

Erik: Hm. Jeg gad egentlig vide, om ikke verden gik under, ifald I en dag opdagede, at I i en eller anden sag havde uret.

Tyge: I snakker. Jeg har altid haft ret indtil nu, og jeg vil til alle tider have ret, for jeg har ret.

Erik: Og — verdensbilledet?

Tyge: Jeg agter og ærer Kopernikus — han var en stor mand. Men svar paa det: kunde han bevise, kan nogen bevise, at jorden virkelig bevæger sig om solen? Jeg ser vel, det er en fristende tanke, og skøn ogsaa — men beviset, beviset?

Erik: I kan jo dog ej heller føre bevis for det modsatte.

Tyge: Dær greb jeg jer, Erik. Jeg kan føre modbeviset.

Erik: Jeg tvivler ikke om, at I er paalidelig, Tyge — men om jeres instrumenter ikke er det?

Tyge: Mine instrumenter? Erik Lange — mine instrumenter? I veed altsaa ikke . . . ?

Erik: Jeg veed, der findes ikke bedre i verden. Men i morgen, om et aar, kanhænde om hundrede aar, hvad veed jeg, da findes maaske et nyt middel til at aabenbare ting, som nu er usynlige. En dag skaber vi stoffet, der prøver alting — de vises sten — —

Tyge: I er og bliver dog jer selv lig, Erik Lange.

Erik: Hvis I dermed mener, at jeg fastholder mit livs drøm — jo, da bliver jeg nok mere og mere mig selv lig, al den stund drømmen fylder mig som ingensinde før.

Tyge: Blot den ikke bliver jer for dyr, Erik. Sidste aar solgte I Solvig.

Erik: Og mere følger efter. Jeg blev lensmand paa Bygholm. Gud bedre det — til liden lykke ser jeg nu.

Tyge: Jeg kender det, jeg kender det, Erik. Kiv og splid og klager og trevenhed og dumhed — hvor Danmark dog er et usselt land, saa elendigt det behandler sine sønner.

Erik: Jeg forudser den dag, jeg maa forlade det.

Tyge: Jeg med. Det harmer mig, Erik Lange, at se middelmaadigheden triumfere rundt om os. Jeg har gjort Danmarks navn kendt over det ganske Europa, stormænd og fyrster fra alverdens lande opsøger mig her paa Hveen. Og hvormed takker man mig? Man lægger mig sten paa sten i vejen — selv min egen slægt staar mig imod paa alle maader. For min videnskabs skyld? Ak, nej — fordi jeg har taget til mig som min retmæssige hustru en kvinde under min stand. Saadan arbejder daarskaben omkring os.

Erik: Indtil den, der har baaret landets navn vidt ud over grænserne, en dag er slagen og maa flygte.

Tyge: Men stjærnerne — —

Erik: — og drømmen om de vises sten —

Tyge: Det kan ingen tage fra os.

Erik: Vi taler stadigt godt sammen, Tyge Brahe.

Tyge: Og saa vil I rejse fra os i morgen?

Erik: Ja. Og denne gang endnu nødigere end ellers.

Tyge: Jeg veed, hvad I tænker paa. Og vil I huske det, Erik: min hjælp har I altid... aah Sophie, det var paa tide, du kom. Vi stod og blev vel højtidelige — naa, men — ja, Elias — det kan dog harme mig — et halvt minut — jeg maa finde manden — Elias! — Elias! — Elias!

(Ud til venstre. Sophie er kommet ind fra højre.)

Sophie: Saa rejser I i morgen?

Erik: Ja.

Sophie: Der bliver tomt efter jer.

Erik: Mener I det, Sophie Brahe?

Sophie: Det skulde I være den sidste til at spørge om.

Erik: Og nu, første gang jeg hører de ord fra en kvinde, jeg ønsker at høre dem fra — første gang jeg møder en kvinde, for hvem jeg er mere...

Sophie: Tag jer iagt, Erik, ikke at sige mere, end der maa siges:

Erik: Aa ja, saa skal jeg tage mig iagt. Men hvorfor er I bange for mine ord?

Nu ja, saa lad mig rejse — hjem til Engelsholm — til drømmen — og ensomheden —

Sophie: I gør det sværere for mig end nødvendigt.

Erik: Jeg har truffet kvinder nok, men aldrig kvinden — aldrig før nu — hun, som kan dele min drøm med mig. Og nu skulde det ikke være saadan, at jeg fik lov... det kan ikke være sandt, det er ikke rigtigt — det maa ske.

Sophie: I taler for meget, Erik, om det, I ikke skulde tale om. I tager ting frem i lyset, som burde være gemt i sjælens lønlige kroge. Dær er de ligesom ikke til. I lyset kommer de til at leve saa stærkt, at de siden vil kræve deres ret.

Erik: Og hvad vilde der ske?

Sophie: Men de kan jo ikke faa ret.

Erik: De kan, for de skal.

Sophie: Jeg skulde aldrig have lyttet til jer. Men I talte, som jeg aldrig har hørt nogen tale. Erik Lange. Vil I ikke — en sidste gang, inden I rejser — fortælle mig om de vises sten.

Erik: I kender den drøm, saa vel som jeg.

Sophie: Jeg har kendt den i mange aar — men ikke gennem jer.

Erik: Gennem mig! Sophie, Sophie...

Sophie: Nej, nej, Erik. — Aah hvad veed vi dog om os selv. Hvor længe har I kendt mig — en uge —

Erik: En evighed.

Sophie: En evighed... nu ja.

Erik: Jeg maa gaa. Dette ender galt. Men Sophie, det vil jeg sige jer — jeg vil ikke opgive at haabe.

Sophie: I glemmer alt i diglens flammer maaske.

Erik: Det veed I, jeg ikke gør. Men drømmen og haabet vil smelte sammen. Lov mig, at ogsaa I vil haabe — og vente —

Sophie: Hvad der staar skrevet i stjernerne...

Erik: Hvad der staar skrevet i vore hjerter... jeg vil ikke for jer blot være en mand, der gik over vejen.

Sophie: Men en mand undervejs — det kan I vel være?

Erik: Undervejs... jo... undervejs...

(Kysser hende paa haanden, ud til venstre. Mette ind fra højre.)

Mette: Skal Sophie intet mer arbejde i dag?

Sophie: Nej.

Mette: Jo, for Sophies skrivetøj staar derude og bliver aldeles ødelagt.

Sophie: Det gør intet, Mette. Der er saa meget andet — og større — som ogsaa bliver ødelagt.

Mette: Sophie studerer for meget. A vilde blive helt katolsk, om A skulde have i mit Hoved, hvad hun har i sit.

Sophie: Det skal du jo heller ikke, Mette.

Mette: Nej, for man skal ikke studere paa mere, end som man skal. Som nu min søster, hun studerer altid i Vorherres ord, og det gik minsæl ogsaa galt nok.

Sophie: Det har jeg visst aldrig hørt.

Mette: Nej, det var før, A kom til Sophie, og det skulde da endelig ogsaa være en hemmelighed, for det var ikke at skryde af. Det endte saamænd med, at hun forgangen aar blev brændt paa baalet. Hun var en hex, sagde de.

Sophie: Var hun da det?

Mette: Det er saamænd nok troligt. Hvad veed A. Men A varede hende jo ellers ad og sagde, der kunde aldrig komme noget godt ud af den studeren. Det vilde hun jo aldrig høre. Det er nok sandt, som de siger, man kan tæmme vildt dyr, men ikke vild kvinde.

Sophie: Hvor gammel er du egentlig, Mette?

Mette: A veed ikke. Tredive aar, skulde A tro.

Sophie: Nej, Mette. Det passer ikke for dig. Du var i huset hos moder i næsten fem og tyve aar, og hos mig har du tjent, siden jeg ægtede Otto Tott. Det er seks aar siden. Og du var allerede en gammel pige, da du kom hos moder. Tres aar, Mette.

Mette: Det kan nok være. Saa skal A snart dø, kan A regne ud. Men den slags lægger A nu ingen vægt paa.

Sophie: Hvad lægger Mette da vægt paa?

Mette: Det kan A ikke sige. Men A vilde aldrig gaa og mule, om alting kanske ikke artede sig efter mit tykke.

Sophie: Nej, det vilde du nok ikke.

Mette: Nej, for Vorherre ordner det nu saadan, at det er saa godt for os, som det kan blive.

Sophie: Plejer du ikke at fortælle mig, at der skal hjælp til Guds hjælp?

Mette: Der skal fanden, skal der. Den slags siger man, naar ens frue, som man holder af, sidder og kigger ud i luften den ganske

dag uden at tage skrivetøjet. Men naar hun vil løbe den hare ind, hun hverken kan eller skal fange, fordi Vorherre nu ikke har bestemt det saadan, saa siger man noget andet.

Sophie: Det hjælper nok ikke at sige noget, Mette. Men det var det, jeg vilde spørge dig om — hvordan bliver man saa gammel som du uden at ledes ved livet — det giver jo aldrig det, man forlanger af det — hvad skal man med det da?

Mette: Man skal gøre det, man skal, og ikke det, man vil, saa behøver en aldrig at spørge. Og fordi Sophie har faaet en mand, hun ikke kan lide, behøver hun ikke at rende efter den, hun ikke kan faa.

Sophie: Mette!

Mette: A mener, hvad A siger.

Sophie: Om det ikke netop var dig . . .

Mette: Saa stod al landsens ulykker i ham, jo. Men A ved, hvad A kan sige, for A siger kuns, som ret og rimeligt er.

Sophie: Aa ja. — Men — kan du da ikke lide — ham, Mette?

Mette: Jo. Om ogsaa han er en korn forrykt, saa var han lige en mand for Sophie. Men der kan nu ingen bukser blive af det skind, og det skulde hun finde sig tilrette med.

Sophie: Og for hvis skyld — min ægteherres?

Mette: Den vissenpind. Nej, Otto Tott fortjener ikke en hustru som Sophie. Men for Sophies egen skyld.

Sophie: Ja, ja, Mette, det er godt, jeg har dig. Jeg kunde ikke tale med andre om det.

Mette: Det er I Gud have lov for stolt til.

Sophie: Men med dig er det en anden ting.

Mette: Fordi at A har passet og plejet Sophie, fra hun var helt lille. Man var da en sølle en, om man ikke kunde faa dens fortrolighed, som man har vendt enden i vejret paa og svøbt og givet tørt paa.

Sophie: Nu kommer Tyge nok. Jeg vil ikke tale med ham nu, Mette — sig ham, at jeg — det veed jeg ikke — sig noget —

Mette: Men ham er Sophie vel ikke ked af — havde det været Knud Brahe eller en af de andre . . .

Sophie: Kan du forstaa, at Knud har ægtet Eriks søster?

Mette: Aa jo. De er jo som to pølser ud af samme svin.

Sophie: Kan nok være. Men Tyge forstaar for meget, og det kan jeg ikke have, ikke nu —

(Ud til højre. Tyge ind fra venstre.)

Tyge: Dær staar du og glaner. Hvor er min søster?

Mette: Gaet.

Tyge: Det forstaar jeg: Kan jeg ikke faa et ordentligt svar af dig?

Mette: Hvis kuns Tyge altid svarede lige saa ordentligt, som A gør, saa var han lettere at komme ud af det med.

Tyge: Jeg vil minsæl ikke høre paa dine prædikener nu, Mette. Hvor er min søster?

Mette: Gaaet!

Tyge: Brrr. Hvad djævelen skal man dog stille op med folk af din slags —

Mette: Man skal slets ingenting stille op. Men det er den store svaghed, Tyge har, selvom han aldrig vil høre det...

Tyge: Hvad er det for en svaghed?

Mette: Aah, han prøver altid at fange de store fisk paa det flade vand. Han skulde være blevet gammel nok til at vide, den gaar ikke.

(Tyge ryster opgivende paa hovedet. Ud til højre. Mette kigger efter ham, ryster lige saa opgivende paa hovedet. Ud til højre.)

4. Billede: *Engelsholm. Aaret 1584.*

(Mads kommer listende ind fra baggrunden, anbringer sin bog paa stolen og sig selv ovenpaa og giver sig — under megen nervøsitet for at blive forstyrret — til at rode med Erik Langes kolber og glas. — Erik Lange kommer dog ubemærket ind fra højre. Staar og betragter Mads lidt.)

Erik: Mads!

Mads: Ak gud, hr. Erik, som I køs mig.

Erik: Jeg har forbudt dig at røre ved tingene, har jeg ikke?

Mads: Men jeg kan ikke lade det være. Sæt nu, at jeg kunde...

Erik: Hvad tror du vel, du kunde?

Mads: Lave guld.

Erik: Din taabe. Gaa din vej, Mads. Jeg er ikke i humør til at se dig i aften.

Mads: Hr. Erik, maa jeg ikke nok forinden... maa jeg ikke først blive færdig?

Erik: Saa rod med det da, men vær stille. (Sætter sig.)

Mads: Thi hvad der er skjult for de vise, skal aabenbares for de enfoldige.

(I det samme slaar et blændende hvidt lys op foran ham. Han tunler forfærdet ned af stolen og bringer sig — og bogen — i sikkerhed. Erik Lange har rejst sig og er hastigt begyndt at undersøge de forskellige skaale. Mads drister sig nærmere.)

Mads (smaaahoppende): Guld — det er guld — jeg har lavet guld — jeg har lavet guld.

Erik: Mads, vær stille, til jeg faar set...

Mads: Men det er da guld, det, der lyser dær?

Erik: Det kunde se saadan ud. Men vent nu lidt. Det har skuffet før.

(Lader efter nogen tids undersøgelse det hele falde, kaster sig træt paa en stol.)

Ak, Mads, Mads. Jeg troede et øjeblik, at du virkelig havde fundet det.

Mads: Men det er da gult, og det skinner.

Erik: Ja, lille ven. Det er gult, og det skinner. Men det er ikke

Guld. Mads, saml nu al den viisdom sammen, som er i dit lille hovede — og fortæl mig saa, hvad dette er for et liv — der bestandig skuffer os og bedrager os, men som i bedraget altid skjuler et nyt haab . . .

Mads: Om jeg vidste det, hr. Erik, saa skulde jeg fortælle det. Men i bogen staar . . . (Blader.)

Erik: Nej, ikke nu. En anden gang. Jeg spørger ofte mig selv, om den Gud, der gemmer sig i din bog, ikke kun er et foster af vor egen tanke. Hvordan kan han tillade, at hun, som jeg tænker paa dag og nat, skal være lænket til dette vrængbillede af en mand, mens jeg . . .

Mads: Hr. Erik plejer dog ellers at være ved godt mod i den sag.

Erik: Men dagene gaar og gaar, og intet sker. Jeg kan alene drømme og haabe — og vide, at ogsaa hun har ikke andet at gøre.

Mads: I taler saa trist, at I er nær ved at komme mig til at græde.

Erik: Om man kunde holde nuet fast — og man blev herre over de løbende timer — — hvilket øjeblik har været det skønneste i dit stakkels liv, Mads?

Mads: Der har nok ikke været noget.

Erik: Om jeg kunde til evig tid fastholde et enkelt nu — da maatte det være den nat, da vi gik paa Hveen, hun og jeg. Jeg havde første gang set hende dagen forud, og allerede om natten gik vi under stjærnerne — og intetsteds er stjærnerne saa skønne som paa Hveen — vi gik og talte — om livet og døden — om det, der er, og det, der bliver og forbliver — og jeg talte til hende om min drøm — den nat kunde jeg ønske at holde fast.

Mads: Det har ingen nød med jer, hr. Erik, som dog alligevel har saa meget. Jeg har ikke engang det, ikke engang et minde. Alt, hvad jeg har rørt ved af den slags, er blot blevet stygt og hæsligt — stygt og hæsligt som mit legeme —

Erik: Stakkel. — Men jeg har altsaa et minde. Og nu gaar jeg her og drømmer og digter — — nu maa du høre et vers, Mads, som i nat dukkede op i mig. — Hør nu, hvad den kolde tanke siger til mig, den, som veed, at hun har ægtet en anden og aldrig vil kunne blive min —

Lad fare, min sjæl, din højest attraa.
Lad fare saa stolt en begære.
Lad sidde den frugt, du ikke kan naa,
besvær dig ret aldrig mere.
Forsæt det vendes aldrig.

Forgæves dit haab og dit høje mod,
for ringe er styrken dine.
Lad fare det mod, som du tror god,
saa løser du fængsel mine.
Forsæt det vendes aldrig.

Hvi bær du veed saa til den baal,
 som kan dig selver brænde,
 naar det optænder den varme sol
 og staar ej til at vende.
 Forsæt det vendes aldrig.

Mads: Erik Lange! I maa ikke blive ved. Jeg kan ikke taale det. For det er saadan, jeg maa sige til mig selv — naar jeg tænker paa Else, hun, I veed nok — forsæt det vendes aldrig — ak nej — hvad der er bestemt af Gud, det bliver aldrig anderledes.

Erik: Tanken siger, det er haabløst at haabe — men saadan siger det herinde:

Hvi siger du det forgæves at være
 som baade kan ske og hænde.
 Stiltiendes haab kan meget bære,
 umuligt til muligt at vende.

Aldrig sidder frugten saa højt paa kvist,
 som modnes af sol og sommer,
 at den jo falder engang for visst —
 Gud give inaar det kommer.

Hvi skulde jeg ej forøge den baal,
 som baade kan slykke og tænde?
 Det læskes af dugg, som brændes af sol,
 trods dem, som det vil vende.

For ser du, Mads, om det nu ogsaa gik saadan, at hun blev fri — de vilde aldrig tillade, de stolte og hovmodige Braher — Tyge paaner — at hun og jeg — for jeg er ikkun en forgældet herremand, og Braherne . . . men hvorfor gaar du, Mads?

Mads: Fordi alting er saa sorgeligt. (Ud.)

Erik: Aa ja —

Og du, Sophie Brahe, hvor du saa er nu — saa tænker jeg paa dig — og du maa vide, at der er ingen andre end dig, bliver det aldrig nogensinde — for andre kvinder, andre kvinder —

De er ikkun skyggen af den glans,
 som følger din klarhed skønne.
 De er at regne mod dig i dans
 som nælder mod linden hin grønne.
 Forsæt det vendes aldrig.

Forsæt det vendes aldrig. Og om det nu er bestemt, at et sted forude ligger — det — og venter paa os.

(Rejser sig.)

Hvem er vel du, Sophie Brahe — et navn og alting. Og jeg — Erik Lange til Engelsholm — hvem er vel jeg? Om hundrede aar, om to hundrede aar, tre hundrede — vil der da staa mennesker paa dette sted, vil nogen vide, hvem vi har været — Sophie Brahe og Erik Lange? Alt forgaar, og vi vil kun være støv — men et minde maaske — og maaske mennesker da vil være lykkelige og vide, hvordan man finder sandheden, altings hemmelighed, de vises sten . . .

5. billede: *Engelsholm. Aaret 1589.*

(Mads ind, anbringer sig godt gemt med sin bog. Lidt efter kommer jomfru Pors sammen med Margrethe Lange og Knud Brahe.)

Margrethe: Her plejer saa Erik at være med sine forsøg, naar vejret tillader det.

Pors: Ja, Ja, men her er rigtignok ogsaa yndigt, synes I ikke det samme? Jeg kan rigtigt se ham for mig, naar han saadan staar bøjet over sine remedier — eller naar han uroligt vanker op og ned her — drommende — drommende — med disse øjne, han har —

Margrethe: Det var ellers det, vi gerne vilde — at han fik en hustru, der kunde holde ham fast ved jorden.

Brahe: Ja, den gode Erik Lange trænger minsæl til noget haandfast hjælp. Han har talenter nok, men Gud skal vide — en fantast uden lige og en elendig herremand.

Pors: Det maa I ikke sige, Knud Brahe. Ak, jeg tror ikke, I ret forstaar ham. Et menneske med hans sind skal ledes — ikke tvinges — ledes blidt og nænsomt, som kun en kvindes haand kan det, ikke? Men bestemt — joh, for godserne skal jo passes, ikke? Ja, det andet — det er saa interessant, for tænk, hvor det vilde være yndigt, om man virkelig kunde lave guld — men det er dog kun saadan noget, hvad skal jeg sige, til ledige stunder, ikke?

Margrethe: Ja, nu faar vi se. Men gaa I nu ud i haven og se jer om, jomfru Pors. Jeg veed ikke, hvor Erik er, men jeg skulde tro, han strejfede om dær et eller andet sted.

Pors: Tak, det vilde jeg forfærdeligt gerne. Der er saa dejligt her paa Engelsholm. Og jeg tilstaar ogsaa, jeg vilde egentlig saa gerne træffe Erik Lange derude — og faa en rigtig fortrolig samtale med ham — saadan paa tomandshaand. For det er saa underligt, jeg har altid saadan paa fornemmelsen, at han undflyr mig.

Brahe: Han kender jer ikke rigtigt, jomfru Pors.

Pors: Det er just, hvad jeg altid siger til mig selv: Erik Lange kender mig ikke rigtigt. Aah, jeg er saa overbevist om, at han og jeg, vi kunde tale saa fortrinligt sammen . . .

Brahe: Vi vilde jo heller ikke lægge hindringer i vejen ifald . . . ja, I forstaar . . . duerne søger sammen, hvad?

Pors: Jeg bliver saa ilde berørt, naar I siger saadan noget, Knud Brahe. Den slags taler man ikke om. Men jeg maa hellere gaa — det er denne vej til søen, ikke sandt? — Plejer han ikke ofte at dvæle ved søen? Jamen, saa gaar jeg . . . (ud til venstre.)

Brahe (ser hovedrystende efter hende): Hun er villig nok, hvad?

Margrethe: Næsten for villig, skulde jeg tro. Jeg er bange, Erik ikke synes om det.

Brahe: Og dog tror du i ramme alvor, at han gaar i lag med den — ladestok?

Margrethe: Han kan ikke i længden sige nej. Hele slægten forlanger det af ham. Han har været stejl indtil nu, men jeg ser

ikke, hvad der tilsidst skulde forhindre det. Den dag kommer, hvor han bøjer sig og tager hende, hvor meget hun saa er ham imod.

Brahe: Nu ja. Naar Braheslægten kun kan forpurre pusleriet mellem ham og Sophie... vi har næppe haft en rolig time, siden hendes Tottemand gik hen og himlede forgangen aar.

Margrethe: Og det er dig jo meget imod at faa Braherne og Langerne giftet ind i hinanden?

Brahe: Saa, saa, lille frue. Vi mener ikke noget ondt. At jeg ægtede dig, det var een ting, men Sophie og Erik? Aldrig. Du veed ogsaa, hvorfor...

Margrethe: Jeg veed, det for Eriks og vor slægts skyld er aldeles nødvendigt, at det ikke bliver til noget med Sophie. Der er ikke mange af vore ejendomme tilbage, og hans færden maa have en ende. Men jeg veed ikke, om ikke du og de andre Braher skubber vel kraftigt til den hældende vogn.

Brahe: Naa, det har du regnet ud? Nu ja, Engelsholm har jeg efterhaanden halvpert i, og — jeg indrømmer dig, at jeg meget gerne saa det helt paa mine hænder. Der kunde udrettes underværker her. Vi Braher...

Margrethe: I Braher, I Braher — I er saa haarde og stolte i munden, men jeres egen bror Tyge kunde I ikke hindre i at tage den til sig, han vilde. Om nu Sophie er gjort af samme stof?

Brahe: Djævelen staa i det, som du snakker. Sophie er en kvinde, det er dog en forskel. Vi har svoret, det skulde ikke blive, og saa bliver det ikke. Med Tyge var det en anden sag, han er den haardeste af os alle — men der skulde ogsaa en Brahe til at staa hele vor slægt imod. En Lange gør det ikke.

Margrethe: Vi faar se.

Brahe: Men lad det være godt. Kan vi ikke hindre ham i at tude Sophie ørerne fulde med snak om sit guldmageri, vi faar ham vel stækket paa anden vis. Det er ikke nok at ville — vil du have noget sat igennem her til lands, saa maa der magt, indflydelse, penge til. Kender du kanske nogen, der har mere af den vare, end vi Braher? Og kender du nogen, der har mindre end Erik Lange? Hans besiddelser er ikke hans mange dage endnu, det tør jeg svare dig til.

Mads: Et menneske gik ned fra Jerusalem til Jeriko, og han faldt iblandt røvere, som baade klædte ham af og sloge ham og gik bort og lode ham ligge halvdød...

Brahe: Saa skulde al landsens ulykker da ogsaa staa i dig — sidder du her og lurer, hvad?

Mads: Jeg har en vigtig besked fra Erik Lange, som jeg skulde overbringe, naar det var belejligst. Og I førte saadan en interessant samtale, den kunde jeg dog ikke afbryde.

Brahe: Hvis ikke vi var Erik Langes gæster...

Margrethe: Hvad er det for en besked, Mads?

Pors (ind): Der var saa trist ude i haven. Alting trænger saadan til at blive rettet op, synes jeg — og Erik Lange var der ikke.

Margrethe: Jeg forstaar ikke, hvor han er.

Mads: Det var det, jeg skulde sige. Erik Lange tog afsted for nogle timer siden. Han bad hilse og undskyldte, men et vigtigt møde skulde finde sted.

Brahe: Møde? Naa gudskelov da. Jeg var bange, det var noget andet. Men kreditorer har vor herremand jo nok af, og kreditorer skal passes, veed man.

Mads: Ja, denne — kreditorer var han nu ikke saa ked af at træffe.

Margrethe: Hvor skulde han hen, Mads?

Mads: Til Hveen.

Margrethe: Til Hveen? Naa saa. Og dær skulde han træffe —?

Mads: Jah, hvad veed jeg. Men han sagde til mig i al fortrolighed, at han skulde paa bejlerfærd. Og det er vel næppe Tyge Brahe, han har tænkt sig at ægte.

Pors: Maa jeg ikke bede om en forklaring?

Brahe: Aa gaa ad helvede til, lille dame. Nu kan I skyde en hvid pind efter Erik Lange. Jeg kan forstaa paa det, at broder Tyge har en finger med i spillet, og saa . . .

Pors: I fornærmer mig, Knud Brahe. Vel er vi af slægten Pors ikke meget ved siden af jer, men vi har dog ogsaa vore ære og vor stolthed. Maa jeg bede om at blive kørt afsted.

Brahe: Det behøver I minsæl ikke at bede om. Det skal ske med stor fornøjelse.

Margrethe: Saa, saa, Knud — ikke for voldsom. Nu skal vi følge ud.

(Alle ud til højre. Mads rækker næse efter dem, tager sin bog under armen, danser ud til den anden side.)

Mads (syngende) Erik og Sophie — Erik og Sophie — Erik og Sophie — tralala, tralala.

6. billede: Hveen. Aaret 1592.

(Tyge Brahe ind fra højre. Erik Lange samtidig fra venstre.)

Tyge: I her, Erik Lange! Jeg saa baaden komme, men tænkte aldrig, det kunde være jer.

Erik: Det var heller ikke min agt. Men — jeg maatte se Sophie endnu engang.

Tyge: Hvad skal det sige?

Erik: Det skal sige, at det er gaaet netop, som vi to engang talte om. Jeg rejser bort — i dag. Til udlandet.

Tyge: I rejser?

Erik: Eller flygter, om I vil. Mine kreditorer er i hælene paa mig. Knud Brahe har overtaget Engelsholm. Og værst af alt: kongen har stævnet mig til næste herredag. Mine forhold som lensmand skal undersøges. Er det ikke grund til at flygte kanske? Gud skal vide, de kan finde anklagepunkter nok, om de vil, endda jeg veed intet urigtigt at have begaaet.

Tyge: Og — hvem staar bagved?

Erik: Behøver I at spørge? Den mægtige Braheslæggt, formoder jeg. Da jeg for to aar siden første gang fik kongens stævning, tænkte jeg, det skulde vel ordne sig, naar jeg fik talt med ham. Han truede med gældsfængsel, som I veed. Det drev over. Denne gang driver det ikke over.

Tyge: Kongen er ung og hidsig. Ogsaa jeg har haft et par skærmydsler med ham. Bliver han saadan ved, følger jeg nok snart i jeres spor. — Men I vover allsaa at rejse uden hans tilladelse?

Erik: Jeg har ikke mer at miste.

Tyge: I vil stadig drive paa med guldmageriet?

Erik: Hvordan skulde jeg kunne lade være. Længe kan det heller ikke vare, jeg er snart ved maalet. Og da — da kan jeg vel skabe — hende en tilværelse, som er hende værdig. Men jeg maa tale med hende — hvor er hun?

Tyge: Jeg skal gaa og se.

(Tyge ud til højre. Lidt efter Sophie ind fra samme side.)

Erik: Sophie!

Sophie: Erik!

Erik: Tyge har sagt dig det?

Sophie: Ja. — — Og — det er nødvendigt?

Erik: Jeg er et jaget dyr. Der er kun det ene tilbage — at flygte.

Sophie: Og jeg da?

Erik: Du, Sophie, du ... det stod i mine tanker, da jeg flygtede herover, at jeg nu maatte give dig friheden, løse dig fra alle baand. jeg har bundet dig med. Din trolovelse med mig har alene bragt dig fortræd. — Og dog —

Sophie: Du kan ikke ene løse de baand.

Erik: Nej. For de kan ikke løses. Og saa har jeg ikke andet at sige dig, Sophie, end at du maa vente, til der en dag kommer bud til dig fra udlandet, at nu maa du komme.

Sophie: Men jeg drager med dig — nu.

Erik: Du veed ikke, hvad du siger. Det lader sig ikke gøre.

Sophie: Du forstaar det bedst, Erik. Men du maa vide, at jeg venter. Om det saa ikke bliver eet aar, men ti — eller mere.

Erik: Det var, hvad jeg maatte høre dig sige. Og naar jeg er borte, saa er du rolig og ved godt mod?

Sophie: Ja — saa er jeg — rolig — og ved godt mod.

Erik: Der var meget, jeg skulde sige dig — nu — inden — men ordene er blevet borte, og — veed du ikke, hvad jeg vilde sige, om jeg kunde?

Sophie: Jo, jeg veed det, Erik. Og det gør intet.

Erik: Ja. Og saa er alting, som det skal være?

Sophie: Ja. Alting er — som det skal — være.

(Erik omfavner hende hastigt. Ud til venstre. Lidt efter Tyge ind fra højre.)

Tyge: Du er alene, søster?

Sophie: Saa alene, som jeg ingensinde før har været.

Tyge: Det kunde vel ikke gaa anderledes. Den dag kommer nok,

da du kan rejse ud til ham. Jeg tænker, at ogsaa mine dage i dette land snart er talte. Det gør intet, Sophie. Vi holder paa vort.

Sophie: Denne Braheslægt — hvor jeg hader den. Hvorfor kan de ikke lade mig leve mit eget liv, hvad har de med mig og mit at skaffe? Jeg hader dem, Tyge, jeg hader dem. Jeg har aldrig haft det saa bittert som nu i disse aar. Hvad vil de opnaa, hvad vil de mig? Aah, de tilgiver mig aldrig, at jeg gik efter mit eget hovede og valgte Erik, men de kan være sikre paa, at det valg er gjort og gjort for altid. Men de vil udnytte mig, vil de, Steen og Knud og Aksel og dem allesammen — det er min jord og mine penge, de vil have. Og saa vil de se mig knækket, se mig bøjet i støvet foran dem. De kom til kort med dig, Tyge. Og jeg skal vise dem, at Sophie Brahe er ikke mindre haard at knække.

Tyge: Jeg husker, da jeg dengang stødte sammen med dem. En Brahe tager ikke til sig en kvinde under sin stand, sagde de. Jeg svarede: En Brahe ægter den, han vil. Gør de ord til dine søster, og lad se, om du dog ikke fører din krig igennem.

Sophie: De ord har været mine længe, Tyge. Og hvad min krig angaar, da bliver den tabende part i hvert fald ikke mig. — Hvad er der, Mette?

Mette (der er kommet ind fra højre): A vilde kuns høre ad, om Sophie vilde fortsætte. Ellers pakker A sammen.

Sophie: Gør kun det, Mette. — Var der andet?

Mette: Jo. A vilde gerne vide, hvad Erik Lange nu har bragt Sophie af onde tidender, men det kommer sagtens ikke en som mig ved.

Sophie: Erik har forladt alt det herhjemme og er flygtet ud af landet.

Mette: Herregud da. Ja, her maa en nok sige, at krukken gik saa længe til vands, at hun kom hjem uden hank.

Tyge: Ja, Mette. Nu maa du saa se at blive lidt mildere af sind.

Mette: Tyge behøver ikke at belære mig. Maa A spørge Sophie, hvad vi nu har tænkt at gøre?

Sophie: Vi lager hjem til Eriksholm — for at vente.

Mette: Med forlov, var det saa ikke paa sin plads, om Sophie lagde sig efter den her desparering . . .

Tyge: Det hedder destillering, Mette.

Mette: Fanden maa vide, hvad det hedder. Men om Sophie ogsaa gav sig til at lave guld?

Tyge: Endelig paa vort parti, lille du.

Mette: Tyge veed godt, at siden Otto Tott døde, har A ikke haft noget mod hr. Erik heller hans guldmageri.

Tyge: Men du tror jo ikke, man kan. Lave guld, mener jeg.

Mette: A tror, Sophie kan lave akkurat saa meget som Erik Lange.

Sophie: Du har Ret, Mette. Det er det, jeg skal bruge vente-tiden til. Jeg maa være med Erik ogsaa i dette. Men lad mig nu være ene.

Tyge (byder Mette sin arm): Med mig!

Mette (tager den): Jo, det var et stolt par . . .

(Begge ud til højre.)

Sophie: Saa kom det altsaa dertil, Erik, at de fik os to skilt. Men I skal faa at se, I Braher, at der er det til, som er stærkere, end I veed af. — — Der var meget andet, jeg vilde før. Nu er der kun eet, jeg vil: holde fast ved dig, Erik. Du skrev det til mig engang, og jeg har dine ord herinde:

Ivi skulde jeg ej forøge den baal,
som baade kan slykke og tænde.
Det læskes af dugg, som brændes af sol,
trods dem, som det vil vende.

Trods dem — trods dem, som det vil vende.

(Ud til venstre.)

7. billede: Ekernførde. Aaret 1602.

(*Sophie* og *Mette* ind fra højre. De har en bunke tøj med sig, som de sætter sig til at reparere. *Mette* løfter gentagne gange et kjoleliv i vejret, ryster opgivende paa hovedet, sukker.)

Sophie: Hvad er der, *Mette*?

Mette: Veed *Sophie*, det er tredje gang, vi vender det kjoleliv her? A tror saamænd knap, vor hønsepige hjemme paa Eriksholm vilde tage det paa sin krop, saa ringe det er.

Sophie: Der er intet at klage over, *Mette*. Vi har selv villet det.

Mette: A klager sandt for herren ikke heller, A siger det kuns, som det er. Og *Sophie* mener vel ikke, det er godt.

Sophie: Bedre end de ti aar, vi sad og ventede paa Eriksholm. Jeg havde ikke tænkt, at det at vente kunde falde saa tungt. Jeg kunde ikke blive ved — at sidde dær, foragtet af alle, som Eriks trolovede — og vide, at han flakkede om her i det fremmede, forfulgt af alle disse mennesker med deres krav. Før der skal penge til, lille du, mange endda, om han nogensinde skal naa det, han søger.

Mette: A havde aldrig tænkt, *Sophie* Brahe kunde gøre saa megen gæld. A troede knap, der var saa mange penge til i hele verden.

Sophie: Jeg ser heller ingen ende paa det. Alle disse renter — og min ejendom hjemme har Braherne lagt haand paa. Bestandig udgifter, aldrig indtægter. Men kan vi kun holde kreditorerne væk fra Erik . . . det er vor opgave, *Mette*.

Mette: Herregud, ja. Hvad har *Sophie* ikke for opgaver. *Sophie* læser og studerer og despererer og laver guld, og om natten syr hun og reparerer, saa en anden en knap kan være med.

Sophie: Jeg forlanger ikke mer. Jeg er, hvor Erik er.

Mette: *Sophie* er fanden, er hun. Siden *Sophie* ægtede Erik Lange ved paasketid, har hun vel knap set ham mere end fjorten dage i det hele. Og nu skriver vi August.

Sophie: Han kommer jo inat, og saa — han maa dog passe sit. Gaa ud og se, om det ikke er ham. Her — væk med alt det. Erik maa ikke se, hvordan vi sidder og lapper. Jeg kan ikke have, han veed, hvor usselt vi egentlig har det.

(Mette ud til venstre. Lidt efter baglæns ind, langsomt vigende for Ursus.)

Mette: Kan han dy sig. Ligner det noget at komme stringlende paa den tid af døgnet.

Ursus: Men jeg maa mit den Sophie Brahe talen, maa ja mine penge have.

Mette: Og saa kan han ikke engang tale rent endnu. Beskidt er han ogsaa.

Sophie: Mette. Lad mig kun tale med den mand.

Ursus: Frau Sophie maa ja so meget undskyldte, aber . . .

Sophie: Det er altsaa pengene.

Ursus: Ja, pengene, ja. Skulde dem lige plötzlich bruge, und so veed jeg ikke andet end gaa til Sophie Brahe und faa, hvad jeg for so lange siden har hende laant.

Sophie: Det er imod aftalen.

Ursus: Nein, nein. Var ja slets ingen aftale. Laante nur das penge til frau Sophie für gammelt bekendtskab mit Erik Lange.

Sophie (rejser sig): Hr. Ursus, dette er ubilligt. I fik min perlehue og mine handsker i pant. Det var det firedobbelte værd. Og jeg har betalt jer de dyreste renter siden. De hundrede daler, jeg fik, kommer jeg paa den maade til at betale mange gange tilbage.

Ursus: Ja, vil man laanen, saa maa man ja auch betalen.

Sophie: I er dog det usleste menneske, jeg har kendt.

Mette: Maa A ikke nok bede om forlov til at stritte den satan ud?

Sophie: Du skal ikke røre ham. Hr. Ursus — jeg har ingen penge.

Ursus: Ja, so bliver det schlimmer. Jeg kan ja faa Erik Lange i fængsel, so kan han dær sitzen og gold lave.

Sophie: I truer?

Ursus: Nein, nein. Men mein penge maa jeg have und nu have.

Sophie: Jeg har ingen.

Ursus: Saa maa jeg vente, til Erik Lange kommer.

Sophie: Nej. — I vover ikke at blande Erik ind i dette. Saa . . . I kan komme i morgen ved middag. Saa skal I faa, hvad I vil.

Ursus: Und kan jeg stole paa det?

Sophie: Vil I saa forføje jer bort. Saadan taler man ikke til en Brahe.

Ursus: So meget undskyld — undskyld — morgen also — ja? (Ud.)

Mette: Saadan et utyske.

Sophie: Svindlere og aagerkarle til hobe. Ja — saa maa jeg ud i morgen tidlig og laane de penge et andet sted. Vidste jeg dog blot hvor — aah Mette, Gud alene veed, hvor svært alt dette falder mig.

Mette: Sophie maa prøve engang at skrive til Danmark.

Sophie: Jeg tigger ikke min slægt om noget.

Mette: Sophie skal ogsaa kuns kræve sin ret.

Sophie: Det har jeg gjort, og hvad hjalp det vel? Siden Tyge døde, er det hele saa haabløst. De bliver tværtom ved at forfølge mig, til de har pint det sidste, jeg har derhjemme, fra mig.

Mette: Og den sidste blodsdraabe med. Men nu skal Sophie gaa til ro, nu kommer hr. Erik dog ikke.

(Mads springende ind fra venstre.)

Mads: Nu kommer hr. Erik Lange og hans væbner, Erik Lange, herre til tusinde godser paa maanen og andetsteds — ay, undskyld, undskyld, fru Sophie — jeg saa jer slet ikke. Jeg mente ikke, her var andre end det gamle elletræ dær. Ak, Mette, Mette, kom nu med mig — kom — thi salige ere jo de enfoldige . . .

(Griber Mettes haand, haler hende med sig ud til højre. Erik langsomt ind fra venstre, tager plads.)

Sophie: Saa kom du.

Erik: Ja.

Sophie: Du er træt?

Erik: Ja. Og det som værre er: syg af tvivl.

Sophie: Igen?

Erik: Jeg veed ikke, hvor det kan være, men siden det den aften slog ned i mig, at jeg kanske kun jagede efter et blændværk, en flygtende skygge, siden har jeg ikke været rolig.

Sophie: Jeg blev ellers færdig med den nye blanding i dag. Den lover godt, synes jeg.

Erik: Allerede færdig? Men saa kan vi jo prøve i morgen . . .

Sophie: Ja. Og vi prøver at holde det noget længere i ilden, saadan som vi talte om det.

Erik: Det skal forsøges. Hvem veed — det kan maaske dog lykkes.

Sophie: Naturligvis kan det lykkes.

Erik: Sophie. Om du ikke var hos mig . . .

Sophie: Men jeg er her. Derfor vilde jeg, vi skulde giftes. Jeg kan ikke være andetsteds.

Erik: Jeg veed, jeg har givet dig en kummerlig tilværelse, lille Sophie. Det var ikke den, jeg drømte om at give dig.

Sophie: Vi har dog naaet, hvad vi vilde — at være hos hinanden. Da faar vi tage de onde dage med de gode.

Erik: Sophie. Mindes du den nat paa Hveen? Da vi første gang mødtes?

Sophie: Mener du, jeg skulde kunne glemme den?

Erik: Sophie — forunderlige kvinde — du, der bringer nyt liv — kom, i nat vil vi gaa ud og være unge som da. Vi vil prøve at finde de stjerner igen, som vi dengang gik under.

Sophie: Saa maa du endnu engang fortælle mig om de vises sten.

Erik: Ja — ja, det vil jeg.

Sophie: Og dagen imorgen — den eksisterer ikke, vel?

Erik: Nej. For naar man holder af, som vi holder af, og naar

man tror paa sin drøm, som vi gør det, er der hverken igaar eller imorgen.

Sophie: Og alt det, der er ondt og piner, det svinder bort —

Erik: Ja. Den fredløse finder fred. Saarene bliver lægt. Det halve bliver helt igen. Kom — ud under stjernerne — dær vil jeg sige dig et digt.

Sophie: Det handler om Erik Lange og Sophie Brahe?

Erik: Hvad andet skulde det handle om.

Sophie: Ingen nød — ingen kval — ingen bitterhed — ingen angst — blot nuet, dette nu, vi lever — — Erik! — men det er jo de vises sten . . .

(Begge ud.)

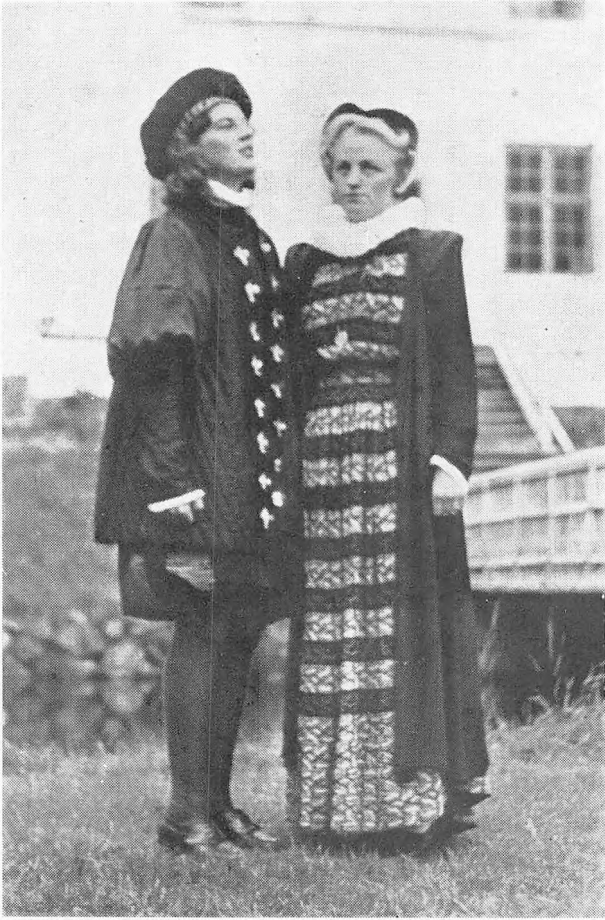
Den indlagte giroblanket gælder som betaling lil elevforeningen.

Indsend den straks — ellers glemmer I det.

INDHOLD

Siden sidst. Af <i>Sune Andresen</i>	3
Aandslivets væsen. Af <i>Sune Andresen</i>	10
Pilgrimstogt til et søm. Af <i>Arne Winther Johannsen</i>	14
Uranienborg og Tyge Brahe. Af <i>Frede Bording</i>	21
Om at vente. Af <i>Knud Hansen</i>	26
Erik Lange til Engelsholm. Af <i>Arne Winther Johannsen</i>	30

Aarets Billeder

Erik Lange og Sofie Brahe.

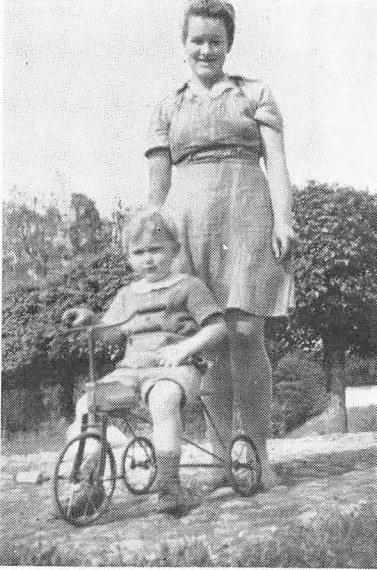
Erik Lange.

Erik Lange

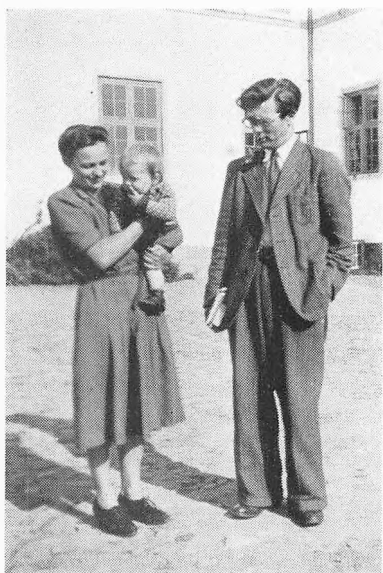
»Erik Lange«.

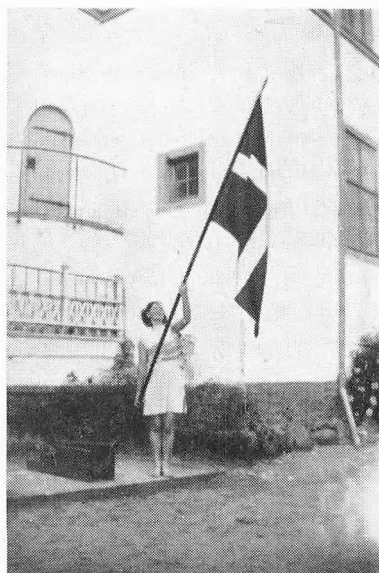
Gerda og Cykeltjren.

Sommer.

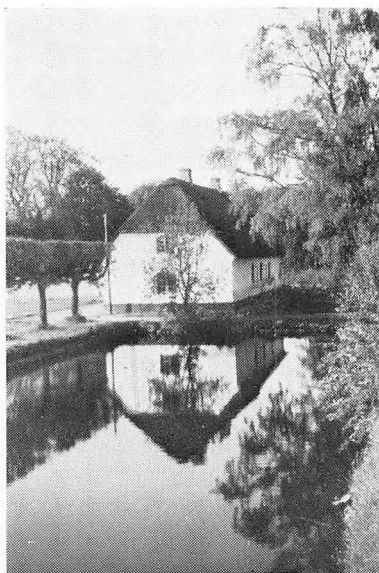
Søren med forældre.

Fanen.

Vandhøns.

Stalden.

Hamstring.

Paa isen.

Arbejde i april.

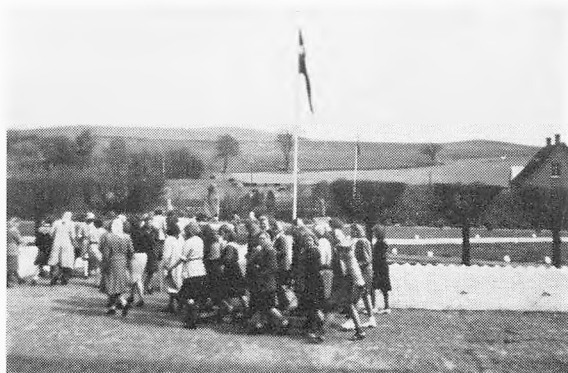
Studier.

Skydning.

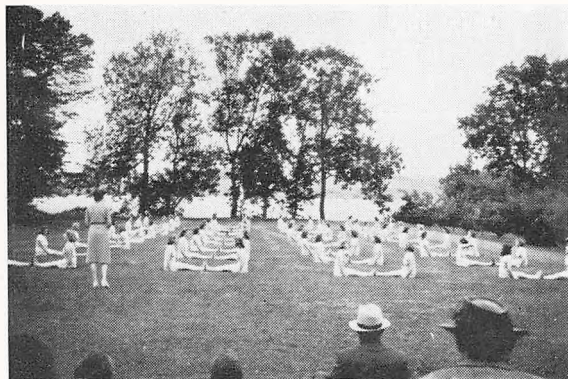
Skydning.

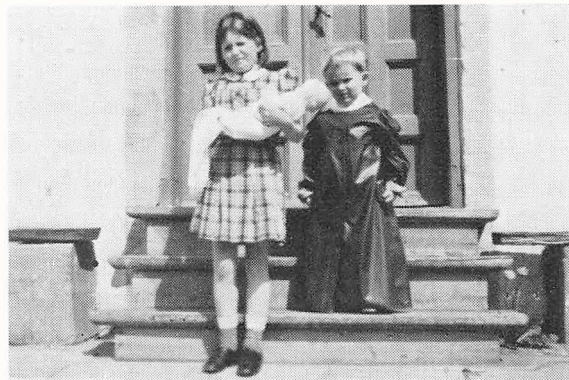
Ud paa tur.

Skydning.

Forældredag.

»Barnedaab».

Rejsegilde.

Rejsegilde.